

SAVONIA

■ OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

PERHEIDEN TUEN TARVE VALVOTUSSA KOEVAPAUDESSA

TEKIJÄT: Aino-Maria Kirkinen
Veli-Pekka Kontio
Emilia Sorjonen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Aino-Maria Kirkinen, Veli-Pekka Kontio ja Emilia Sorjonen	
Työn nimi Perheiden tuen tarve valvotussa koevapaudessa	
Päiväys 16.11.2015	Sivumäärä/Liitteet 50/4
Ohjaaja(t) Tuula Niskanen, Mervi Tikkanen ja Anne Walden	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Valvotun koevapauden tarkoituksena on tukea vangin sijoittumista takaisin yhteiskuntaan. Valvotussa koevapaudessa vanki pääsee suorittamaan loppuosan rangaistuksesta vapaudessa, mutta tiukassa valvonnassa ja rajoitusten alaisena. Tukipartio valvoo ja tukee valvotussa koevapaudessa olevia vankeja. Perheet joutuvat vaikeaan tilanteeseen, kun yksi perheenjäsenistä joutuu vankilaan. Tämä tuo monia haasteita perheiden elämään.</p> <p>Perheiden tuen tarvetta valvotussa koevapaudessa ei ole juurikaan tutkittu. Rikosseuraamuslaitos on laatinut lapsi- ja perhetyön linjaukset vuonna 2013, jossa painotetaan lastennäkökulmaa ja perheiden huomioimisen tärkeyttä. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää millaista tukea valvotussa koevapaudessa olevan perhe tarvitsee. Opinnäytetyössä selvitettiin perheiden tuen tarvetta ja miten tukipartio voisi kehittää työtään siten, että se huomioisi ja tukisi heitä enemmän. Opinnäytetyössä tutkittiin Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusaluetta ja se tehtiin toimeksiantajan tarpeesta. Perheiden tuen tarvetta selvitettiin haastattelulomakkeilla, jotka toimitettiin vastaajille tukipartioiden kautta. Saatujen vastausten pohjalta tehtiin kysely tukipartiolle, jossa selvitettiin tukipartio-ohjaajien näkökulmaa perheiden tuen tarpeeseen.</p> <p>Pääsääntöisesti perheillä ei ollut lisätuen tarvetta, koska he kokivat jo saavansa tarpeeksi tukea. Valvotun koevapauden vaikutukset nähtiin enimmäkseen positiivisina. Tukipartion tekemien kotikäyntien vaikutus kyselyyn vastanneisiin ei ollut merkittävä ja lapset otettiin kotikäynneillä hyvin huomioon. Useimmiten lapsille ei kuitenkaan ollut kerrottu valvotusta koevapaudesta. Tukipartion antamaan tukeen oltiin pääosin tyytyväisiä ja suurin osa perheistä koki saavansa riittävästi tukea valvotun koevapauden aikana.</p> <p>Myös tukipartion vastausten perusteella valvottu koevapaus vaikutti perheisiin pääsääntöisesti positiivisesti. Tukipartion ohjaajat tukivat monella tavalla, varsinkin keskusteluapu nousi esille. Kotikäynteihin perheet suhtautuivat myös positiivisesti. Tukipartio koki tukevansa perheitä pääosin tarpeeksi, mutta heitä olisi mahdollista tukea vielä enemmän. Esimerkiksi keskusteluja perheenjäsenten ja tuomitun kanssa voitaisiin lisätä ennen valvotun koevapauden alkamista. Yksinelävien valvottua koevapautta suorittavien vankien tuen tarvetta voitaisiin tulevaisuudessa tutkia, sekä tuen tarvetta vanhemmuuden näkökulmasta. Näin saataisiin lisää tietoa koko perheen tuen tarpeesta valvotussa koevapaudessa ja tukipartion työtä voitaisiin kehittää entistä enemmän.</p>	
<p>Avainsanat</p> <p>Valvottu koevapaus, tukipartio, perhe, sosiaalinen tuki</p>	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Author(s) Aino-Maria Kirkinen, Veli-Pekka Kontio and Emilia Sorjonen			
Title of Thesis Families' need for support in supervised probationary freedom			
Date	16.11.2015	Pages/Appendices	50/4
Supervisor(s) Tuula Niskanen, Mervi Tikkanen and Anne Walden			
Client Organisation /Partners Criminal Sanctions Region of Eastern and Northern Finland			
<p>Abstract</p> <p>Supervised probationary freedom supports prisoner reintegration back into society. In supervised probationary freedom a prisoner can accomplish the rest of the sentence in freedom, but under strict supervision and subject to restrictions. Supervision patrol supervises and supports prisoners in supervised probationary freedom. Families are facing a difficult situation when one of the family members goes to prison. This brings many challenges to families.</p> <p>The need to support families under supervised probationary freedom hasn't studied much. The Criminal Sanctions Agency drew up child and family policies in 2013, with an emphasis on the child's perspective and the importance of taking families into account. The study objective was to determine what kind of support families in supervised probationary freedom need. Another goal was to determine families' need for support and how supervision patrol could develop their work in such a way that it would take into account and support the families more. This study covers criminal sanctions area in Eastern and Northern Finland, and it carried out due to the need of the Criminal Sanctions Agency. The study examined families' need for support by questionnaires, which were sent to families through supervision patrols. Exploiting the responses of the families a survey was made to the supervision patrols. The survey explored supervision patrols' perspectives for the need of supporting families.</p> <p>Mainly the families had no need for support because they were already receiving enough support. The effects of supervised probationary on the family were seen mostly positive. Home visits of the supervision patrol did not have significant impact on the families and the children were well taken into account in house calls. In most cases, the children had not been told of supervised probationary freedom. Support given by supervision patrols was mostly satisfying and most of the families had received enough support during a supervised probationary freedom.</p> <p>Also based on the responses of the supervision patrol, probationary freedom affected families mainly positive-ly. Supervision patrol supported in many ways, and especially discussions with the clients stood out. Families reacted positively also to the home visits. Supervision patrols thought they supported families mainly enough but it would be possible to support families even more. For example, discussions with family members and the offender could be added before the start of supervised probationary freedom. The need for support among prisoners who live alone could be studied in the future, as well as the need for support from the parenting's point of view. This would provide more information on the need of the whole family in supervised probationary freedom and the work of the supervision patrols could be developed even further.</p>			
<p>Keywords Supervised probationary freedom, supervision patrols, family, social support</p>			

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO.....	7
2	RIKOSSEURAAMUSLAITOS JA VALVOTTU KOEVAPAUUS	8
2.1	Rikosseuraamuslaitos tuen antajana.....	8
2.2	Valvottu koevapaus osana vankeusrangaistusta	9
2.2.1	Valvotun koevapauden sisältö	10
2.2.2	Tukipartio valvojana ja tukijana	11
2.2.3	Yksilön oikeudet ja valvottu koevapaus	12
3	PERHEET JA SOSIAALINEN TUKI VALVOTUSSA KOEVAPAUDESSA	14
3.1	Perheen määritelmä	14
3.2	Perheiden tuen tarve valvotussa koevapaudessa.....	16
3.3	Sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla	17
3.3.1	Syrjäytyminen ja sosiaalinen tuki	17
3.3.2	Uusintarikollisuus ja sen ehkäiseminen	19
3.4	Tarjolla olevia tukipalveluja perheille	20
3.5	Aikaisempia tutkimuksia	21
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	23
4.1	Tutkimusmenetelmänä laadullinen tutkimus.....	23
4.2	Tutkimuksen aineiston keruumenetelmä.....	24
4.3	Aineiston analyysimenetelmä	25
4.4	Luotettavuus ja eettisyys	26
5	TUTKIMUSTULOKSET	28
5.1	Valvotun koevapauden vaikutukset perheissä.....	28
5.2	Tukipartion toiminta ja sen kehittäminen.....	30
5.3	Perheiden tuen tarve.....	31
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	33
6.1	Valvottu koevapaus perheissä	33
6.2	Tukipartion rooli auttajana	35
7	POHDINTA.....	37
	LÄHTEET	40

LIITE 1: TUTKIMUSLUPA.....	43
LIITE 2: LOMAKEHAASTATTELU PERHEILLE	45
LIITE 3: LOMAKEHAASTATTELU TUKIPARTION OHJAAJILLE, WEBROPOL	49
LIITE 4: ESIMERKKI AINEISTON ANALYYSISTA.....	50

1 JOHDANTO

Perhe on kokonaisuus, joka koostuu useammasta yksilöstä. Yksilön hyvinvointi vaikuttaa koko perheen hyvinvointiin ja perheenjäsenen hyvinvointiin taas voi vaikuttaa hyvin moni asia. Yksi perhettä horjuttava asia on, jos yksi perheenjäsenistä joutuu vankilaan. Vankilajakson pituus vaihtelee, mutta aina vankilan ollessa perheen elämässä joutuu perhe elämään tilanteen, jossa yksi perheenjäsen joutuu olemaan perheestään erossa pitkän ajan. Nykyään on olemassa järjestelmä, jonka avulla vanki pääsee suorittamaan loppuosan vankeudestaan vapaudessa. Tätä järjestelmää kutsutaan valvotuksi koevapaudeksi. Lähdimme tutkimaan, millainen perheiden tuen tarve on, kun yksi perheenjäsenistä on päässyt vankilasta valvottuun koevapauteen ja takaisin perheensä luo.

Perheiden hyvinvointia pidetään arvossa nykypäivänä. On todettu, että hyvinvoiva perhe on yhteiskunnalle paljon tuottavampi kuin perhe, jossa hyvinvointi on uhattuna. Myös sosiaalihuoltolain uudistuksen myötä huhtikuun 1. päivästä 2015 lukien perhetyö ei ole enää lastensuojelulain mukainen avohuollon tukitoimi vaan osa yleisiä sosiaalipalveluja. Edelleen perhetyötä voidaan järjestää myös lastensuojelun asiakkaina oleville lapsille, mutta samaan aikaan se on myös jokaisen perheen oikeus. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Tälläkin laki uudistuksella tuodaan esille sitä, että perheiden hyvinvointi koetaan tärkeäksi yhteiskunnassamme.

Tutkimme opinnäytetyönä perheiden tuen tarvetta valvotussa koevapaudessa Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella Kuopion ja Jyväskylän tukipartioalueilla. Tukipartion tehtävänä on tukea ja valvoa rikosseuraamusasiakkaita, jotka suorittavat rangaistustaan valvotussa koevapaudessa (Rise 2014b). Tukipartio on siis se Rikosseuraamuslaitoksen toimija, joka työskentelee myös perheissä. Tutkimuksen tarkoituksena oli saada tietoa millaista tukea valvottua koevapautta suorittaviin perheisiin tarvitaan ja millaista tukea perheet itse kokevat tarpeelliseksi. Tutkimme myös miten tukipartio voisi kehittää toimintaansa perheiden tukemiseksi. Rikosseuraamuslaitoksella oli selvä tarve tutkimuksellemme, koska perheiden tuen tarvetta valvotussa koevapaudessa ei ole ennen tutkittu. Aiheemme oli myös ajankohtainen, koska Rikosseuraamuslaitos pyrkii kehittämään perhetyötä osana vankeusrangaistusta, tästä osoituksena Rikoseuraamuslaitoksen Lapsi- ja perhetyön linjaukset vuonna 2013. Valvotun koevapauden käyttö on aloitettu Suomessa vuonna 2006 ja laki valvotusta koevapaudesta on tullut voimaan vuoden 2014 alussa (Portti vapauteen s.a.b). Rangaistusmuotokin on siis vielä melko uusi.

Tutkimuksemme on kvalitatiivinen eli laadullinen. Selvitimme tutkimuksessamme perheiden tuen tarpeen sekä perheiden että tukipartion näkökulmasta. Vankilatuomio koskee vain valvottua koevapautta suorittavaa, mutta sen vaikutukset heijastuvat koko perheeseen. Tuen tarpeessa ei ole yksin tuomittu vaan koko tuomitun perhe. Perheenjäsenen vankeustuomio voi herättää monenlaisia tunteita ja voidaan uskoa, että tuelle on tarvetta. Vankeusrangaistus on aiheuttanut pitkän eron perheenjäsenten välille, jolloin perheenjäsenen kotiinpaluu voi vaatia sopeutumista ja suuria haasteita perheelle. Opinnäytetyön tarkoituksena oli vastata valvotun koevapauden mukana tuomiin haasteisiin ja auttaa kehittämään Rikoseuraamuslaitoksen työtä.

2 RIKOSSEURAAMUSLAITOS JA VALVOTTU KOEVAPPAUS

Rikosseuraamuslaitos toimii Oikeusministeriön alaisena ja vastaa rikosseuraamusten toimeenpanosta. Rikosseuraamukset jaetaan vankeudessa ja vapaudessa suoritettaviin rikosseuraamuksiin sekä sakkoihin. Rikosseuraamuksista vastaavat vankilat ja yhdyskuntaseuraamustoimistot. Rikosseuraamuslaitoksen uusimpia rangaistusmuotoja on valvottu koevapaus, joka korvaa osan vankeusrangaistuksesta. (Portti vapauteen s.a.a.)

Valvottu koevapaus on suunnitelmallisen vankeusprosessin viimeinen vaihe ennen vapauttamista. Tarkoituksena valvotussa koevapaudessa on, että suunnitelmallisella ja asteittaisella vapauttamisella ylläpidettäisiin ja edistettäisiin vangin valmiuksia sijoittua yhteiskuntaan. Se sisältää valvontaa ja tukea, joilla pyritään edistämään vangin yhteiskuntaan sopeutumista. Varsinkin pitkän vankeusrangaistuksen jälkeen valvottu koevapaus on jakso, jolloin koevapautteen sijoitettu totuttelee toimimaan uudelleen yhteiskunnassa sekä huolehtimaan asioistaan. (Anderson 2014, 4.)

2.1 Rikosseuraamuslaitos tuen antajana

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitoksen perustehtävänä on rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpano. Sen toiminta on määritetty laissa. Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on lisätä turvallisuutta ja ehkäistä uusintarikollisuutta. (Rise 2013c.) Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiossa Suomi on jaettu kolmeen täytäntöönpanoalueeseen, jotka ovat Etelä-Suomen rikosseuraamusalue, Länsi-Suomen rikosseuraamusalue ja Itä-Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue. Rikosseuraamusalueilla toimii aluehallinto. Se koostuu aluekeskuksesta ja arviointikeskuksesta. Rikosseuraamusalueet taas jakautuvat rikosseuraamuskeskuksiin, joiden alaisuudessa toimii niin vankiloita kuin yhdyskuntaseuraamustoimistojakin. (Rise 2013b.) Opinnäytetyössä tutkimme erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusaluetta.

Rikosseuraamuslaitoksen toiminta perustuu suomalaisessa yhteiskunnassa tärkeinä pidettyihin arvoihin: ihmisarvon kunnioittamiseen ja oikeudenmukaisuuteen. Yksilöllä nähdään olevan mahdollisuus kasvaa ja muuttua. (Rise 2014a.) Rikosseuraamustyöntekijät huolehtivat rangaistusten lainmukaisesta ja turvallisesta täytäntöönpanosta. Rangaistusaika pyritään suunnittelemaan niin, että tuomitun on mahdollista kehittää valmiuksiaan rikoksettomaan elämään. Kun tuomitun elämänhallintataidot kehittyvät rangaistusaikana, hänellä on paremmat mahdollisuudet rangaistuksen suoritettuaan sijoittua yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi. (Rise 2013c.) Oikeanlaisella tuella esimerkiksi tuomitun elämän laatua on siis mahdollista parantaa.

Tukipartiotyötä tekevä ohjaaja tukee ja valvoo rikosseuraamusasiakkaita, jotka suorittavat rangaistustaan vapaudessa (Rise 2014b). Valvottu koevapaus on osa vankeusrangaistusta, joten sen aikana tuomitulla on oikeus saada tukea. Valvottu koevapaus vaikuttaa myös tuomitun perheeseen ja heidän arkeensa. Opinnäytetyön keskiössä oli nimenomaan valvottua koevapautta suorittavan kanssa samassa taloudessa asuvien tuen tarve. Lapsi- ja perhetyö on ollut vuodesta 2013 osa koko Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstön jokapäiväistä työtä (Rise 2013d). Perheiden tuen tarvetta valvotussa koevapaudessa ei ollut aiemmin tutkittu. Opinnäytetyön aihe tuli yhteistyökumppanilta.

2.2 Valvottu koevapaus osana vankeusrangaistusta

Vanki voidaan sijoittaa vankilan ulkopuolelle teknisin välinein ja muulla tavoin valvottuun koevapauteen enintään kuusi kuukautta ennen vapauttamista vankilasta. Pääsy koevapauteen tapahtuu yksilöllisten tarpeiden ja lupaehtojen noudattamiseen liittyvien edellytysten mukaisesti. Toteutustapa koevapaudessa on joustava ja yksilöllinen, mutta se edellyttää mm. asuntoa, toimintavelvoitetta ja mahdollisuutta valvonnan järjestämiseen. Lisäksi se edellyttää, että vangin kanssa samassa asunnossa asuvat täysi-ikäiset henkilöt ovat suostuneet koevapauden täytäntöönpanoon asunnossa (Laki valvotusta koevapaudesta 2013/629 3§ 8 mom.) Jotta koevapaus voidaan toimeenpanna, edellyttää se vankilan ja arviointikeskuksen yhteistyönä valmistelemaa toimeenpanosuunnitelmaa. Siinä määritellään asuminen, toimintavelvoite, toimeentulo, tarvittava valvonta yksilöllisesti sekä toimeenpanon vastuuhenkilö vankilassa. (Myhrberg 2012, 205.)

Edellytykset valvottuun koevapauteen arvioidaan vankilassa. Ne tulisi aina selvittää, jollei se ole selvästi tarpeetonta rangaistuksen lyhyiden vuoksi. Lähtökohtana on, että edellytykset selvitetään yhdessä vangin kanssa. Aluksi vangille tulee antaa selkeä kuva koevapaudesta, jotta hän pystyy itse arvioimaan pystyykö siitä suoriutumaan. Lisäksi arvioidaan vangin sitoutumista hänelle asetettaviin määräyksiin kuten yhteydenpitoon, toimintaan, päihteettömyyteen ja asunnon ulkopuolella liikkumiseen. Arviointiin kuuluu myös osana vangin motivaatio ja pyrkimys rikoksettomaan elämään. (Anderson 2014, 5–9.)

Valvotussa koevapaudessa keskeisimpiä edellytyksiä lain mukaan ovat: koevapauden tulee edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista ja vangin tulee suostua valvontaan. Ehtojen noudattamista tulee voida pitää todennäköisenä vangin käyttäytymisestä rangaistusaikana sekä hänen henkistään ja rikollisuudesta saatujen tietojen perusteella. Vangilla tulee olla koevapauden täytäntöönpanoon soveltuva asunto. Hänen tulee sitoutua lääkehoitoon ja siihen liitettyyn muuhun hoitoon, jos sellainen asetetaan koevapauden ehdoksi. Vangin tulee kirjallisesti suostua siihen, että Rikosseuraamuslaitos on tarvittaessa yhteydessä koevapauden täytäntöönpanoon liittyviin viranomaisiin, yksityisiin yhteisöihin sekä henkilöihin. Vangin tulee sitoutua noudattamaan yhteyden pitoa koskevia määräyksiä ja muita asunnon ulkopuolella liikkumiseen ja toimintaan liittyviä kirjallisia ehtoja. Vangin tulee sitoutua olemaan käyttämättä päihdyttäviä aineita, sekä sitoutua sen valvontaan. Vangin tulee suostua siihen, että Rikosseuraamuslaitos tarkastaa toimintaan tarkoitetun osallistumispaikan kelpoisuuden. (Laki valvotusta koevapaudesta 2013: 3 §.)

Mielipidettä tulee selvittää myös alaikäiseltä lapselta koskien hänen halukkuuttaan siihen, että samassa asunnossa oleva aikuinen tulisi suorittamaan valvottua koevapautta hänen kotiinsa. Ennen kuin lasta tavataan, tulee varmistua siitä, että lapselle on kerrottu mistä on kyse. Laki valvotusta koevapaudesta 9. § mukaisesti alaikäisten mielipide on selvitettävä ja tarvittaessa kuultava yhteistyössä lastensuojeluviranomaisen kanssa. Valvotun koevapauden edellytyksien selvittämisen yhteydessä on selvitettävä vakituisesti asuvan lapsen mielipide. Vakituksella asumisella tarkoitetaan kirjoilla olevaa lasta tai yli 50 prosenttia ajastaan koevapauden aikana asuvaa lasta. Lasta tulee tarvittaessa kuulla yhteistyössä lastensuojeluviranomaisen kanssa tai riittävästi sosiaaliajaa tuntevan rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen kanssa. Alaikäisen lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä aino-

astaan silloin, jos selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos se on muutoin tarpeetonta esimerkiksi aktiivisen yhteistyön perheen, lastensuojelun ja vankilan välillä. (Anderson 2014, 13–15.)

2.2.1 Valvotun koevapauden sisältö

Valvonta koevapaudessa sisältää muun muassa säännöllistä yhteydenpitoa puhelimitse vankilan ja koevapaudessa olevan henkilön välillä, ilmoittautumiskäyntejä vankilassa, päihitteettömyyden testausta, vankilahenkilökunnan tarkastuskäyntejä sekä henkilön liikkumisen tarkkailua teknisin laittein. Toimintavelvoitteeseen voi kuulua muun muassa työtä, koulutusta, päihdekuntoutusta sekä toimintakykyä ylläpitävää tai kehittävää toimintaa. Toimeenpanosuunnitelmaa valmisteltaessa tehdään yhteistyötä eri viranomaistahojen kanssa asumista, työhön sijoitusta ja kuntoutusasioita selvittäessä ja suunniteltaessa. Koevapauden alkamisesta ilmoitetaan myös poliisille. (Myhrberg 2012, 205.) Valvontahenkilöstöllä, joka tekee tarkastuskäyntejä ja valvoo päihitteettömyyttä tarkoitetaan pääasiassa tukipartiota, jonka työtä tuen näkökulmasta pyrimme kehittämään.

Toimintavelvollisuuteen kuuluu, että koevapauteen sijoitetun on osallistuttava valvontatapaamisiin, tehtävä työtä tai osallistuttava koulutukseen, kuntoutukseen, toimintaohjelmiin tai muuhun vastaavaan toimintaan, joka edistää hänen toimintakykyään ja sosiaalisia valmiuksiaan. Toimintavelvollisuus tulee vahvistaa päivisin kello 6–21:n väliseksi ajaksi. Toiminnan on oltava sellaista, että sitä pystytään valvomaan. Suorituspaikan ja ajankohdan tulee olla ennalta määriteltävissä. Työtä tai toimintaa tulee olla vähintään viisi tuntia viikossa. Toiminnaksi kelpuutetaan toiminta, joka tukee tuomitun rikoksetonta elämäntapaa ja jonka asianmukaisuus ja lainmukaisuus voidaan selvittää. Tarkkaa sisältöä ei ole säännöksissä määrätty, koska sisältö ja määrä vahvistetaan yksilöllisesti toimeenpanosuunnitelmassa. Toimintavelvollisuuden sisältönä voi olla myös esimerkiksi isyys- tai äitiysloma. Toiminnan tulee kuitenkin aina edistää tai ylläpitää koevapauteen sijoitetun toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia. (Anderson 2014, 6.)

Olenaisena sisältönä valvotussa koevapaudessa on sijoitetun velvollisuus pysyä kotonaan tai muussa hyväksyttävässä asuinpaikassa toimitasuunnitelmassa määrättyinä aikoina. Lähtökohtana koevapauteen sijoitettu voi poistua asuntonsa ulkopuolelle vain silloin, kun se on määrätty toimitasuunnitelmassa tai viikottaisessa aikataulussa. Viikottaisen aikataulun tarkoitus on, että pystytään etukäteen sopimaan ja suunnittelemaan tulevan viikon tapahtumat. (Anderson 2014, 7.)

Valvonnan sisältö ja tekninen toteutustapa määritellään yksilöllisesti sijoitettavan vangin tarpeen perusteella. Sähköisen valvonnan muotoja ovat radiotaajuustekniikka, GPS-valvonta sekä matkapuhelinten maanpäällisten tukiasemien avulla toteutettava GSM-valvonta. Valvottavalla voi nilkkapannan lisäksi olla GPS- tai GSM-tekniikkaan perustuva valvontalaite mukanaan, kun hän on asuntonsa ulkopuolella. Perustuslaissa taattu kotirauhan ja yksityiselämän suoja edellyttää valvonnan olevan sellaista, että se ei mahdollista teknistä kuuntelua tai katselua. Rikosseuraamuslaitos pitää yhteyttä koevapauteen sijoitettuun ja paikkaan, jossa koevapauteen sijoitettu osallistuu hänelle määrättyyn toimintaan. Valvontakäyntejä tehdään myös hänen kotiinsa. Viranomaisten käynnit valvottavan asunnossa ja toimintavelvollisuuden suorituspaikalla ovat olennainen osa valvontaa. Rikosseuraa-

muslaitoksen on käytettävä valvonnassa hienotunteisuusperiaattetta ja vältettävä aiheetonta huomion herättämistä. Koevapauteen sijoitettu on lisäksi päihteettömyyden valvomiseksi velvollinen vaadittaessa antamaan virta- tai sylkinäytteen tai suorittamaan puhalluskokeen. (Anderson 2014, 7–8.)

Valvottu koevapaus joudutaan peruuttamaan, jos koevapauden edellytykset eivät enää täyty. Tähän voi johtaa esimerkiksi toimintavelvoitteen epäonnistuminen tai se, että vangin käyttäytyminen ei vastaa koevapauden edellytyksiä. Tähän voi johtaa myös positiivinen päihdetestaustulos tai jos tuomittu ei enää sitoudu valvotun koevapauden ehtojen noudattamiseen. Jos koevapaudessa oleva rikkoo koevapauden ehtoja, hänelle annetaan varoitus tai koevapaus peruutetaan enintään kuukauden määräajaksi tai kokonaan. Jos taas koevapaudessa olevan epäillään syyllistyneen rikokseen, ilmoitetaan siitä poliisille tai muulle esitutkintaviranomaiselle, jolloin vanki joutuu todennäköisesti takaisin vankilaan. Koevapaudessa oltavaa on aina kuultava ehtojen rikkomista ennen toimenpiteisiin ryhtymistä. (Myhrberg 2012, 206.)

2.2.2 Tukipartio valvojana ja tukijana

Tukipartion ohjaajan tehtäviä ovat valvontarangaistuksen ja valvotun koevapauden suorittamiseen liittyvät valmistelu-, tuki- ja kontrollitehtävät. Koevapauden valmistelutehtäviin kuuluu osallistuminen vangin koevapauden suunnitteluun. Tukipartion tehtävänä on perehtyä vangin elämäntilanteeseen sekä tukea ja ohjata vankia valmistauduttaessa valvottuun koevapauteen. Tukipartion on toimittava yhteistyössä vangin läheisten henkilöiden sekä ulkopuolisten tukia tarjovien tahojen kanssa. Tukipartio ohjaajat osallistuvat koevapauteen liittyviin verkostopalaveriinhin vangin, vangin läheisten, poliisin, eri vankeinhoito viranomaisten, vangin työnantajan, yhdyskuntaseuraamustoimiston, sosiaali-toimiston ja muiden tarvittavien yhteistyötahojen kanssa. Tukipartio tekee myös alustavia käyntejä vangin kotona ja toimipaikalla ja arvioi niiden soveltuvuutta koevapauteen. (Rise 2015.)

Tukipartion tukitehtäviin valvotussa koevapaudessa kuuluu opastaa vankia kaikissa valvottuun koevapauteen liittyvissä asioissa. Tukipartion ohjaajan tehtävänä on kannustaa ja motivoida toimeenpanosuunnitelman ehtojen noudattamiseen sekä tukea, ohjata ja neuvoa tuomittua tarvittavissa määrin. Tähän kuuluu olennaisena osana tukeminen päihteettömyyteen sekä rikosettomaan elämäntapaan ja auttaminen yhteiskuntaan sopeutumisessa. Tukipartion ohjaajien työtä on ohjata ja neuvoa myös tuomitun läheisiä ennen täytäntöönpanon alkamista sekä sen aikana. Olennaisena osana tukipartion työtä tukemisen ja ohjaamisen lisäksi on kontrolli- ja valvontatyö. Tukipartion valvoo valvotussa koevapaudessa olevan päihteettömyyttä sekä muita toimeenpano suunnitelmassa määrättyjä ehtoja. Päihteettömyyttä ja muita ehtoja tukipartio valvoo kontrollikäynnein ja teknisin välinein. Tukipartio puuttuu välittömästi koevapauden lupaehtojen rikkomisiin. Valvotun koevapauden keskeytyessä tukipartio kuljettaa vangin tarvittaessa takaisin vankilaan. (Rise 2015.)

Tukipartio työssä toimitaan yleensä parettain. Tukipartio-ohjaajan ammattillisuudella on suuri merkitys siinä, kuinka yhteistyö sujuu työntekijän ja valvottavan välillä, esimerkiksi keskustelemalla ja kuuntelemalla tuetaan asiakkaan tunnetta yhteiskuntaan kuulumisesta. Tukipartion tärkein tehtävä valvonnan lisäksi on elämänhallinnan tukemisen ja motivoinnin kautta tukea asiakasta rikosettomaan elämään. Ohjaajan tehtävänä kehittää ja kouluttaa itseään, jotta hän pystyy vastaamaan asiakkaan

tarpeisiin. Jokainen valvottava tarvitsee erilaisia tuki- ja valvontatoimenpiteitä. Asiakkaan ja ohjaajan välisen suhteen tulee olla luottamuksellinen, jotta koko valvontarangaistus prosessi onnistuu. Mahdollisten rikkomusten sattuessa aiemmin luodulla suhteella edesautetaan tilanteen jatkokäsittelyä. (Piironen 2014, 30–31.)

Tukipartion toiminta on alkanut kunnolla vasta vuonna 2012. Yhtenäisiä käytäntöjä ja toimintamalleja tukipartioiden työlle kehitetään koko ajan, mutta se on haastellista. Tukipartioiden toimipisteet ovat hajautuneet ympäri Suomea ja niillä on suuret toimialueet, joissa välimatkat ovat pitkiä. Välimatkojen takia työvuorot ovat sisällöltään erilaisia valtakunnallisesti, esimerkiksi Pohjois-Suomessa välimatkat verrattuna Etelä-Suomeen ovat suurempia. Tämä johtaa siihen, että suuri osa työajasta menee paikasta toiseen liikkumiseen ja silloin tuen antamisen mahdollisuus jää vähäiseksi. (Piironen 2014, 30–31.)

2.2.3 Yksilön oikeudet ja valvottu koevapaus

Valvottu koevapaus sijoittuu valvottavan kotiin. Tuomittu ei ole samalla tavalla eristettynä kuin vankilaan tuomittaessa ja hänen on siten mahdollista toimia yhteiskunnan jäsenenä. Normaalisuusperiaate tarkoittaa, että rikosseuraamukseen tuomitun yksilön tulisi pääsääntöisesti olla oikeutettu yhteiskunnan normaaleihin palveluihin ja etuuksiin seuraamuksen suorittamisesta huolimatta. Poikkeuksia tulee kuitenkin erityisesti vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana osittain vapauden menetyksen takia ja osittain myös sen takia, että laissa on rajoitettu tänä aikana ihmisen oikeuksia saada tiettyjä etuuksia. Vankeusrangaistuksen suorittaminen tarkoittaa siis käytännössä jo henkilön joidenkin keskeisten perusoikeuksien rajoittamista. Tällaisia perusoikeuksia ovat esimerkiksi oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, yksityiselämän suoja sekä liikkumisvapaus. (Hartoneva 2011.) Myös valvottu koevapaus vaikuttaa näihin perusoikeuksiin, vaikkakin pienemässä mittakaavassa kuin vankilassa olo.

Liikkumisvapaus tarkoittaa, että Suomen kansalaisella on oikeus liikkua Suomessa vapaasti ja valita oma asuinpaikkansa. Liikkumisvapautta kuitenkin voidaan rajoittaa oikeudenkäynnin tai tuomitun rangaistuksen vuoksi. (Suomen perustuslaki 1999: 9 §.) Tuomitun liikkumisvapautta on siis rajoitettu valvottu koevapauden aikana. Tuomittu voi liikkua hänelle suunnitellun päiväohjelman mukaan ja käydä esimerkiksi töissä tai kouluttautua. Kaikilla on myös oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Jokaisella on esimerkiksi fyysisen koskemattomuuden suoja sekä oikeus määrätä omasta itsestään ja kehostaan. Tähän oikeuteen ei ole oikeutta puuttua ilman laillista perustetta. (Suomen perustuslaki 7 §.) Valvottu koevapaus vaikuttaa kuitenkin myös tuomitun vapauteen ja koskemattomuuteen, sillä esimerkiksi päihdetestejä tehdään tuomitulle hänen halustaan huolimatta.

Yksityiselämän suoja tarkoittaa, että jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu laissa (Suomen perustuslaki 10 §). Valvottu koevapaus vaikuttaa kuitenkin myös ihmisen yksityiselämän suojaan merkittävästi. Tuomitun kotiin voidaan tehdä tarkastuskäyntejä ja hänen liikkeitään voidaan seurata teknisten laitteiden avulla. Valvottu koevapaus vaikuttaa tuomittuun ja hänen oikeuksiinsa siis monella tapaa. Valvottu koevapaus ja sen vaikutukset heijastuvat väistämättä myös tuomiota

suorittavan perheeseen ja sen arkeen. Esimerkiksi päivien suunniteltu ohjelma sekä tukipartion kotikäynnit eivät koske ainoastaan tuomittua, vaan myös hänen perheensä on osallisena niiden vaikutuksiin.

3 PERHEET JA SOSIAALINEN TUKI VALVOTUSSA KOEVAPAUDESSA

Perheen määritelmässä on ollut historiassa erilaisia ajanjaksoja ja nyt 2000-luvulla yleisesti käytetty määritelmä perheestä on että perheen muodostaa kaksi tai useampi yksilö, jotka itse määrittelevät itsensä perheeksi. Yhteiskuntamme pyrkii tasa-arvoisuuteen ja jokaisen yksilön hyvinvointiin ja näiden asioiden ympärillä jokainen perhekin elää. Perheen elämänlaatuun liittyy kysymyksiä kuten millainen on perheen koettu hyvinvointi, näkyykö perheessä eriarvoisuuden ja tuloerojen kasvu, miten perheen muutokset on otettu vastaan ja onko yhteiskuntamme palvelujärjestelmä saavuttanut perheet. (Törrönen 2012, 9–13.)

Hyvinvoivan ja toimivan perheen määrittely on erittäin vaikeaa. Ei ole olemassa yksiselitteistä rajaa sille, mikä perheessä olisi tervettä ja ei-tervettä tai hyvinvoivaa ja ei-hyvinvoivaa. Sen toimivuutta on kuitenkin mahdollista käsitellä monella eri tavalla ja perheitten erilaisilla tilanteilla onkin suuri rooli sekä yhteiskunnan että perhetyön perhekäsityksille. Perheen tulee kyetä mukautumaan muuttuviin olosuhteisiin erilaisten ratkaisumallien avulla, jotta se selviää muuttuneesta tilanteesta. Jokaisen yksilön hyvinvointi vaikuttaa koko perheen hyvinvointiin. Koko perhe voi paremmin, kun jokaisen perheenjäsenen tarpeet huomioidaan ja jokaista tuetaan, toimivassa ja hyvinvoivassa perheessä kun onnistumisen kokemukset ja vaikeat asiat pystytään jakamaan kaikkien kesken. Kaikilla perheenjäsenillä tulee olla mahdollista ilmaista perustunteitaan, kuten iloa ja surua. Kun jokainen mukautuu myös muiden perheenjäsenten tarpeisiin unohtamatta omia tarpeitaan, on kyseessä toimiva perhe. Hyvinvoiva perhekin on haavoittuva, kun jollekin perheenjäsenistä tapahtuu suuria muutoksia tai perhe kohtaa kriisejä. Tällöin on tärkeää, että heillä on tukiverkostoa myös ydinperheen ulkopuolella. Jos nämä luonnolliset tukiverkostot puuttuvat, korostuu viranomaisverkostojen merkitys. (Vilén ym. 2010, 11–12.)

Perheen tuen tarpeen huomiointi on rikosseuraamusalalla ajankohtainen aihe. Rikosseuraamuslaitos on laatinut lapsi- ja perhetyön linjaukset vuonna 2013. Linjauksissa painotetaan lasten näkökulmaa ja perheiden huomioimisen tärkeyttä myös rikosseuraamusalalla.

3.1 Perheen määritelmä

Perhettä ei voida määritellä yksiselitteisesti. Kulttuuri säätelee käsityksiä siitä minkä katsotaan olevan perhe, Suomessa perheeksi lasketaan yleensä vain vanhemmat ja kotona asuvat lapset. Suomen tilastokeskuksen mukaan taas perheeksi katsotaan kaikki samassa asunnossa asuvat henkilöt. Perheen määrittelyt muuttuvat ja yhä merkittävämmäksi on tullut näkemys, että yksilöllä on oikeus määritellä perheensä itse. (Vilén, Seppänen & Toivanen 2010, 10.) Opinnäytetyössämme perhe tarkoitti samassa taloudessa asuvia henkilöitä. Perhe ei siis välttämättä ole lapsiperhe, vaan myös kaksi samassa taloudessa asuvaa aikuista on perhe. Käytimme työssämme siis samaa määritelmää kuin Faurien ja Kalliomaa-Puhan artikkelissa *Jääkaappi, osoite vai sukuside?* Sosiaalilainsäädännössä perheen määritelmä ymmärretään ”ryhmittymäksi, jonka muodostaa kaksi tai useampi yksilö, jotka itse määrittelevät itsensä perheeksi ja jotka tuntevat vastuuta sekä velvollisuuksia toisiaan kohtaan.” (Faurie & Kalliomaa-Puha 2010, 28.)

Perhe ajatellaan yhdeksi tärkeimmistä yhteiskunnan instituutioista, onhan se kuitenkin oleellinen osa ihmisen elämää. Ehkä juuri tästä syystä perheen määritelmä on historiassa moneen kertaan muuttunut ja etsinyt koko ajan uusia muotoja. Yhteiskunta muuttuu, joten perheen määritelmäkin joutuu muuttumaan. (Faurie & Kalliomaa-Puha 2010, 7.) Suomessa on ajateltu 1970-luvulta lähtien, että lainsäädännön tulisi neutraalisti ja vähäeleisesti suhtautua erilaisiin yhteiselämän muotoihin. Ajatuksena on ollut, että erilaisia perhetyppejä ei tulisi asettaa eri asemaan ja kansalaisen itse valitseman tietyn yhteiselämän muodon ei tulisi vaikuttaa yksilön eduksi tai vahingoksi. (Faurie & Kalliomaa-Puha 2010, 29.) Käytännössä kuitenkin lainsäädäntö ei ole toteutunut tässä asiassa täysin, tasavertainen avioliittolaki odottaa vielä virallista hyväksyntää.

Suomessa 1990-luvulla olleen laman jälkeen perheiden eriarvoistuminen alkoi kasvaa. Talouskasvun epätasainen jakaantuminen aiheutti tuloeroja ja suhteellista köyhyyttä. Perhepoliittisia tulosiirtoja sekä lapsiperheiden palveluja vähennettiin, vaikka niitä olisi tarvittu oikeastaan enemmän. Lapsiperheiden tulotaso laski ja lapsiperheiden osuus alimmissa tuloluokissa kasvoi. Samaan aikaan tulotason laskiessa perhearvot ovat nousseet ihmisille tärkeämmiksi. Koko ajan muuttuvassa maailmassa ja epävarmuuden keskellä ihmiset hakevat helposti toisiltaan turvaa ja kokevat perheen ja suvun itselleen tärkeäksi. (Törrönen 2012, 19.)

Perhe turvaa yksilön viihtymistä ja elämisen mielekkyyttä. Vaikka Suomea voidaan pitää vielä yhteisöllisenä yhteiskuntana, on yksilökeskeisyys lisääntynyt. Yksilökeskeisessä yhteiskunnassa yksilöiden väliset suhteet ovat heikkoja ja kukin yksilö pitää vain huolta itsestään. Yksilön valmiutta muutokseen ja itsenäiseen toimintaan korostetaan. Tämän muutoksen katsotaan ilmentävän siirtymistä suunnitellutaloudesta kilpailuyhteiskuntaan. Puhetapojemme muutokset kuvaavat muuttunutta tapamme nähdä ja tulkita maailmaa. Eliitin arvopuheessa yksilökeskeiset arvot ovat vahvistuneet, kun taas tavallisten kansalaisten puheessa kaivataan kilpailun vastapainoksi turvallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Loppujen lopuksi ihmiset pitävät terveytensä lisäksi perhettään ja parisuhdettaan asioina, jotka tuovat elämään onnellisuutta ja tyytyväisyyttä ja joista kannattaa pitää kiinni. (Törrönen 2012, 19–21.) Koko perheen tukeminen valvotun koevapauden aikana on tärkeää, koska pelkästään valvottua koevapautta suorittavan tukeminen ei välttämättä riitä takaamaan kaikkien hyvinvointia. Vaikka valvottua koevapautta suorittaakin vain yksi jäsen perheestä, se vaikuttaa väistämättä jokaisen kanssa asujan arkeen.

Opinnäytetyössä tutkimme valvottua koevapautta suorittavien perheiden tuen tarvetta. Epävarmuuden ja nopeiden yhteyksien maailmassa hyvinvoinnista puhuminen herättää paljon ajatuksia. Ihmiset joutuvat pohtimaan arjessaan niin perheen sisäistä vastuunjakoja, taloutta, sukupolvisuhteita kuin perhearvojakin ja näiden pohjalta helposti määrittämään myös oma hyvinvointi ja sen laatu. Valvottua koevapautta suorittava perhe on uudessa elämäntilanteessa ja taistelemassa näiden samojen haasteiden kanssa. Perhe ja koti ovat ihmisen elämässä keskiö, joka määrittelee yksilön hyvinvointia ja arkea ja valvotussa koevapaudessa juuri näihin asioihin puututaan. (Törrönen 2012, 9–13.)

3.2 Perheiden tuen tarve valvotussa koevapaudessa

YK:n yleissopimus lasten oikeuksista on tullut voimaan Suomessa 1991. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita ja myös Rikosseuraamuslaitoksen on otettava työssään huomioon YK:n lasten oikeuksien sopimus. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen (Unicef s.a.) artikla numero 3:n mukaan lasta koskevissa päätöksissä tulee aina ottaa huomioon ja asettaa ensisijalle lapsen etu. Myös nykyisen lastensuojelulain 417/2007 mukaan lapsen hoidon ja tuen tarve on selvitettävä ja lapselle turvattu riittävä hoito ja tuki lapsen vanhemman, huoltajan tai muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan henkilön ollessa tutkintavankeudessa tai suorittamassa vankeusrangaistusta (Lastensuojelulaki (417/2007 10§ 1 mom). Rikosseuraamuslaitoksen perhetyön kehittämisessä onkin lähtökohтана juuri lapsinäkökulman esille tuominen. Lapsen oikeuksien valvominen ja toteuttaminen kuuluvat julkiselle vallalle, eli viranomaisille ja siten myös Rikosseuraamuslaitokselle. Rikosseuraamuslaitoksen rooli tuomitun perhesuhteiden ja lasten hyvinvoinnin ylläpitämisessä ja tukemisessä on merkittävä. (Rise 2013a.)

Rikosseuraamuslaitos on laatinut lapsi- ja perhetyön linjaukset vuonna 2013. Linjaukset on tarkoitettu kaikille rikosseuraamuslaitoksen asiakkaille ja rangaistusta suorittaville, rangaistuksen muodolla sinällään ei siis ole väliä. Lapsi- ja perhetyön huomioiminen rikosseuraamusalalla on koettu tärkeäksi ja sen eteen on pyritty tekemään työtä, linjauksen päätarkoitus onkin tehdä esitys rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyönperusteista. Tällä hetkellä rikosseuraamusalalla perhetyötä tehdään laitoksissa, mutta se on pitkälle vain vankilähtöistä, joilloin lapsen oikeudet ja edut unohtuvat. Yhteydenpito perheeseen tapahtuu vankilan päiväjärjestysten mukaisesti ja niissä ei ole aina otettu huomioon lapsen oikeutta säännölliseen ja tiuhaan yhteydenpitoon. Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa taas perhetyö on ollut jo vuosia osana työtä. Keskustelemalla valvonnassa olevan kanssa käydään läpi perheeseen liittyviä asioita ja asiakkaita myös ohjataan tarvittaessa julkisten palveluiden piiriin. (Rise 2013a.)

Linjauksessa tärkeimpänä nähdään, että lapsi- ja perhetyö tulee olla rikosseuraamusalalla koko henkilöstön yhteistä työtä ja kaikessa toiminnassa tulee ottaa lapsen etu huomioon. Rikosseuraamuslaitoksen työntekijän vastuulla on arvioida, onko perheen ja lapsen tilanne sellainen, että sitä voidaan tukea rangaistuksen aikana vai vaatiiko tilanne ulkopuolista apua. Yhteistyö perheen ja lastensuojelun välillä on rikosseuraamusalan lapsi- ja perhetyössä tärkeää. Vanhemmuuden tukeminen nähdään linjauksessa toisaalta myös siinä, että vanhempaa tuetaan koko rangaistuksen ajan muodostamaan realistinen käsitys omasta roolista lapsen elämässä. Vankiloissa lapsi- ja perhetyö on enemmän vanhemmuuden tukemista kun taas yhdyskuntaseuraamustoimistoissa se on vanhemmuuden tukemisen lisäksi palveluohjausta ja huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä. (Rise 2013a.)

Sosiaalityöllä on erilaisia yhteiskunnallisia tehtäviä. Se on ohjausta, neuvontaa, sosiaalisten ongelmien selvittämistä, erilaisten tukitoimien järjestämistä ja samalla myös sosiaalista tukea asiakkaille. Sosiaalialan työssä tärkeintä on se kuinka sosiaalialan työntekijä pystyy kohtaamaan asiakkaan ja millaista tukea pystyy hänelle tarjoamaan. Sosiaaliala on aina asiakkaan ja työntekijän yhteistyötä ja työ nähdäänkin sosiaalisen tuen näkökulmasta niin sanottuna liittämis- ja kontrollisuhteena. Työntekijän tarkoitus on liittää asiakas yhteiskunnan valtakulttuuriin ja samalla ohjata kaikkia niitä, joiden

liittämisessä on vaikeuksia. Tässä mallissa asiakkaan rooli on olla työntekijän liittämisen ja kontrollitoiminnan kohde. (Juhila 2006, 49–50.) Työntekijän tehtävänä on siis löytää asiakkaalle sopivat palvelut ja asiakkaan tehtävä on ottaa vastaan ja etsiä tarjotuista palveluista itselle kaikkein sopivimmat palvelut.

3.3 Sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla

Rikosseuraamusalalla sosiaalinen tuki ymmärretään sellaisiksi auttamistymuodoiksi, joilla pyritään edesauttamaan yksilön toimintakykyä, sosiaalista selviytymistä ja hyvinvointia (Lindeborg ym. 2014, 5). Sosiaaliseen tukeen liittyy sekä pakottavia että tukevia, integroitavia elementtejä. Sosiaalinen tuki toimintana korostuu erityisesti sosiaalityössä rikosseuraamusjärjestelmässä. Tuki ilmenee mikro-, meso- ja makro-tasoilla. Se voi olla sekä materiaalista että vuorovaikutuksellista tukea. Sosiaalinen tuki määräytyy myös tunneperäiseksi ja kokonaisvaltaiseksi, joka on luonteeltaan myös ennalta ehkäisevää tukea ja liittyy esimerkiksi persoonallisuuden kehitykseen ja turvallisuuden tunteeseen. (Lindeborg, Suonio, Lassila 2014, 10–11.)

Jatkuvana yhteiskunnan eri tasoilla toistuvana tekijänä sosiaalinen tuki ehkäisee rikollista käyttäytymistä ja vaikuttaa esimerkiksi sosiaalisten normien mukaiseen käyttäytymiseen sekä itsehillintään. Sosiaalisen toimintakyvyn ylläpitäminen välillä hyvin konkreettisinkin toimin on keskeistä. Näin ollen sosiaalinen tuki sisältää konkreettista auttamis- ja neuvontatyötä esimerkiksi sosiaaliturvaetuksien osalta, asumisosiaalista työtä ja muita kuntouttavia elementtejä, joilla tavoitellaan rikoksetonta elämää. Rikosseuraamusalalla sosiaalista tukea on toteutettu samantyyppisenä toimintana kuin muussa sosiaalipalvelujärjestelmässä. Samat asiat ovat keskeisiä siinä miten rakenteellisesti taataan edellytykset elää norminmukaista elämää. Yksi keskeinen tapa toteuttaa sosiaalista tukea on ollut sosiaalityö ja sillä on yhteys yhteiskunnalliseen sosiaalipalvelujärjestelmään. Sosiaalityössä pyritään edistämään yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen hyvinvointia ja siinä hyödynnetään laaja-alaista osaamista ja menetelmiä. Sosiaalinen tuki ja sosiaalityö ovat kokonaisvaltaista asiakkaan tukea. (Lindeborg ym. 2014, 12–13.)

Opinnäytetyössä sosiaalista tukea tarkastellaan koko valvotussa koevapaudessa olevan perheen tuen tarpeen näkökulmasta. Perheen yksilöitä tukemalla voidaan tukea koko perhettä kokonaisuutena. Tutkimme erityisesti miten tukipartio voisi tukea perheiden toimintakykyä, sosiaalista selviytymistä ja hyvinvointia valvotun koevapauden aikana. Tukipartion työ sisältää sosiaalisen tuen antamista valvotussa koevapaudessa olevalle vangille. Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää miten tukipartion voisi kehittää työtään siten, että sosiaalinen tuki tavoittaisi koko perheen. Koko perhettä tukemalla myös valvottua koevapautta suorittavan hyvinvointi lisääntyy.

3.3.1 Syrjäytyminen ja sosiaalinen tuki

Sosiaalisen tuen tarpeessa olevat ihmiset ovat usein syrjäytyneitä tai syrjäytymisvaarassa eläviä. Vastakohtana syrjäytymiselle on sosiaalisen osallisuuden toteutuminen. Sosiaalisella osallisuudella tarkoitetaan, että ihminen on osa yhteiskuntaa ja sen toimintaa. Hän käy esimerkiksi töissä, harrastaa vapaa-ajalla, on kouluttautunut ja käyttää erilaisia taide- ja kulttuuripalveluja. Syrjäytyneellä tai

syрjäytymisuhan alla olevalla nämä osa-alueet ovat jollain tavoin vaarassa ja päällimäisenä elämässä voi olla sosiaalisen osallisuuden toteutumattomuus eli osattomuus. (Juhila 2006, 53.) Opin näytetyössämme syрjäytymisellä tarkoitetaan, että ihminen on ajautunut ainakin jollain elämän osa-alueella ulkopuolelle yhteiskunnasta.

Käsitteinä syрjäytyminen ja liittäminen kuuluvat molemmat kiinteästi toisiinsa yhteen. Syрjäytyminen on prosessi, jonka vastakohtana on liittäminen. Liittämällä tarkoitetaan asian yhdistämistä toiseen asiaan. Esimerkiksi syрjäytynyt ihminen erkaantuu yhteiskunnasta ja liittämisen avulla hänet saadaan takaisin yhteiskunnan jäseneksi. Syрjäytymisen vastaisessa työssä puhutaan, että työssä tulisi pyrkiä tilanteeseen jossa tavoitteena on normaali osallistuminen ja yhteiskuntaan kuuluminen. Tavoitteen saavuttamisen välineet voidaan asettaa kolmeen ryhmään. Ensimmäisenä osana ryhmässä on sellaiset syрjäytymisen vastaiset välineet jotka eivät tarvitse yhteiskunnalta tukea, esimerkiksi työ, asuminen ja ihmissuhteet. Toisena välineenä nähdään jokaiselle kansalaiselle yhteiset yhteiskunnalliset toimenpiteet ja tulonsiirrot, esimerkiksi koulutus ja terveydenhuolto. Kolmantena tavoitteen saavuttamisen välineenä on erilaiset tarkasti tietylle ihmisryhmälle kohdennetut palvelut, erityispalvelut, ohjelmat ja tukitoimenpiteet. Kolmannen ryhmän toimenpiteet ovat tarkoitettu kansalaisille, jotka tarvitsevat kaikkein eniten tukea liittyäkseen takaisin yhteiskuntaan ja syрjäytymiskiirteen katkaisemiseen. (Juhila 2006, 50–52.) Sosiaalisen tuen tarve korostuu mitä enemmän työ kohdistuu tietyille yksilölle tai yhteisölle jotka tarvitsevat tukea syрjäytymiskiirteen katkaisemiseksi. Työntekijän tehtävänä on toteuttaa työssään sosiaalista tukea jokaisessa kolmessa eri ryhmässä.

Ihmisen käyttäymiselle on olemassa vain harvoin jokin tietty kaava, joten jokainen tilanne ja jokainen asiakkaan kohtaaminen on erilainen. Teoksessa *Auttava kohtaaminen 2* puhutaan kirkon näkökulmasta työntekijän asemasta asiakkaan ja seurakuntalaisen kohtaamisesta ja tukemisesta. Sosiaalialan työntekijän tulisi aina nähdä työnsä kohtaamistyönä, jossa pääperiaatteena on toisen auttaminen ja tuen antaminen. (Gothóni 2014, 9.) Myös terveydenhuollon puolella puhutaan sosiaalisesta tuesta ja sen osuus ihmisten terveydessä on arveltu olevan suuri. Tutkimukset osoittavat, että joidenkin sairauksien puhkeamiseen ja toisaalta niiden etenemiseen tai niistä toipumiseen on sosiaalisella tuella suuri merkitys. Sosiaalisen tuen ja sosiaalisen tuen puuttumisen yhteyksiä sydän- ja verisuonitauteihin, kasvaimiin ja psyykkiseen hyvinvointiin on löydetty. (Terveyskirjasto 2014.)

Syрjäytyminen on yhteydessä myös rikollisuuteen. Kriminologisessa tutkimuksessa syрjäytymisellä viitataan siihen, että yksilön siteet sosiaalista kontrollia harjoittaviin tahoihin tai instituutioihin ovat katkenneet tai heikenneet. Keskeisiä instituutioita ovat perhe, koulu, koulutus ja työelämä. Sosiaalisen huono-osaisuuden ja rikosalttiuden välillä on huomattu yleinen korrelaatio. Se heijastaa kahta seikkaa; syрjäytyminen on rikollisuuden syy ja rikollisuus on syрjäytymisen syy. (Kivivuori 2009, 3.)

Syрjäytyminen edistää rikollisuutta ja toisaalta syрjäytymistä on myös rikolliseksi leimautuminen. Tullevaisuudessa vaarana voi olla myös rikollisen luokan syntyminen. Se tarkoittaisi suurta väestönosaa, joka jäisi lailliseen yhteiskuntaan yksilöä kiinnittävien järjestelmien ulkopuolelle. Suomalaista rikollisuutta kuvaa pohjoismaisella mittapuulla runsas vakava väkivalta. Rikollisuus on hyvin usein yhteydessä humalahakuiseen alkoholikulttuuriin. (Rikoksantorjuntaneuvosto 2013.) Valvotussa koevapaudessa elävät perheet ovat siis usein syрjäytymisuhan alla. Olisi tärkeää, että valvottua koevapautta suorittava ja hänen perheensä eivät jää laillisen yhteiskunnan ulkopuolelle. Tässä he voivat

tarvita tukea eri tahoilta. Syrjäytymisen vähentämisellä on mahdollista vähentää rikollisuutta ja rikollisuutta vähentämällä syrjäytymistä voidaan myös vähentää (Kivivuori 2009, 3).

Vankilajakson jälkeen valvottuun koevapauteen vapautuva vanki voi olla syrjäytynyt perheestään. Vaikkakin yhteydenpito perheeseen on ollut mahdollista, on hyvin todennäköistä, että pitkä poissa olo perheestä on vaikuttanut yksilön perhesuhteisiin. Kivivuoren (2009) mukaan keskeisiä instituutioita, joihin yksilön siteet ovat heikenneet tai katkenneet on perhe. Tämä aiheuttaa syrjäytymistä. Koko perhe voi myös olla valvotussa koevapaudessa syrjäytymisvaarassa ja tutkimuksessamme selvittämme myös tätä asiaa perheen tuen tarpeen kautta. Pyrimme selvittämään minkälaista tukea perhe saa eri tahoilta tukipartion lisäksi.

3.3.2 Uusintarikollisuus ja sen ehkäiseminen

Uusintarikollisuuden määrä on laskenut Suomessa. Uusintarikollisuudella tarkoitetaan, että vankilasta ulos pääsemisen tai yhdyskuntapalvelun päättymisen jälkeen on syyllistytty rikokseen, josta on seurannut uusi tuomio. Rikosseuraamuslaitoksen vuoden 2014 toimintakertomuksesta käy ilmi, että uuteen vankilaan johtaneeseen rikokseen syyllistyi kolmen vuoden seurannan aikana 36,2 prosenttia vankilasta vapautuneista. Vuonna 2013 vastaava luku oli 40,3 prosenttia. Kehitys on samaa yhdyskuntapalvelun suorittaneilla. Vuonna 2013 yhdyskuntapalveluun tai valvontarangaistukseen tuomittiin 26,6 prosenttia uusijoista, vuonna 2014 heidän osuutensa laski 21,2 prosenttiin. Uusimisriskiä on alentanut rikosten määrän lasku, vankien keski-ikä nouseminen sekä ensikertalaisten osuuden kasvu edellisiin vuosiin verrattuna. Säästöt ovat kuitenkin vaikuttaneet vankiloiden arkeen. Henkilöstövähennysten vuoksi muun muassa rangaistusajan suunnitelman mukaista toimintaa ei aina pystytty järjestämään vankien tarpeiden mukaisesti. Toimintaan kuuluvat esimerkiksi rikosten uusintariskiä vähentävät toimintaohjelmat. (Rikosseuraamuslaitos 2015.)

Uusintarikollisuuden ehkäiseminen on tärkeää. Ruotsissa ja Isossa-Britanniassa tehdyissä tutkimuksissa on huomattu, että valvotulla koevapaudella on mahdollista vähentää uusintarikollisuutta tai ainakaan se ei ole lisääntynyt. Valvottu koevapaus tuo kustannussäästöjä ja se voi myös vähentää uusintarikollisuutta. Järjestelmä voi edellyttää hyvinkin laajaa tukipalvelu- tai perusturvajärjestelmää, joiden vaikutusta uusintarikollisuuteen ei ole tutkittu toistaiseksi riittävästi. Etenkin Ruotsin kokemukset valvotusta koevapaudesta ovat rohkaisevia, koska itse järjestely sekä tarjolla oleva tuki vastaa Suomen tilannetta melko hyvin. Viitteitä on saatu, että valvottu koevapaus voi auttaa perhesuhteiden ylläpitämistä ja taloudellista tilannetta, joka voi vähentää uusintarikollisuutta. (Danielsson & Mäkipää 2013.) Valvottua koevapautta suorittavien ja heidän perheidensä tukeminen on tärkeää, koska oikeanlaisella tuella voidaan mahdollisesti vaikuttaa myös uusintarikollisuuden syntyyn. Laajat seurantalutkimukset ovat osoittaneet, että tietyt tekijät, kuten päihderiippuvuus, impulsiivisuus tai vihamieliset asenteet altistavat rikolliseen käyttäytymiseen ja myös ylläpitävät sitä. Yksilötasolla näitä tekijöitä on mahdollista tunnistaa. Niihin on mahdollista vaikuttaa niin, että rikoksen uusiutumisen riski pienenee. On olemassa myös tekijöitä, jotka edesauttavat rikollisesta käyttäytymisestä pidättäytymisessä. Sellaisia tekijöitä ovat kyky sitoutua kuntoutukselliseen toimintaan ja kyky tehdä yhteistyötä. Näitä tekijöitä on mahdollista vahvistaa. (Riittinen 2013.) Oikeanlaisella tuella uusintarikollisuutta ja syrjäytymistä voidaan mahdollisesti ennaltaehkäistä. Koko perheen tukeminen on tärkeää, sillä yksilön hyvinvointi voi vaikuttaa koko perheen hyvinvointiin.

3.4 Tarjolla olevia tukipalveluja perheille

Tuomitun perheelle ja läheisille rangaistus tuottaa paljon huolta ja epävarmuutta (VAO ry 2014, 28). Vankeusaika myös muuttaa perheen arkea. Esimerkiksi vangittuna oleva puoliso voi osallistua vain rajallisesti arjesta huolehtimiseen. Vastuu jokapäiväisistä asioista ja mahdollisten lasten hoidosta on tällöin suurimmaksi osaksi siviilissä olevan harteilla. Perhetyöksi kutsutaan sellaista vankilan toimintaa, jossa ollaan yhteydessä vankien perheenjäseniin. Vankilan perhetyöhön kuuluvat neuvonta ja ohjaus, yhteydenpidon järjestäminen, perheleirit, tuki perheiden kriisitilanteissa, muunlainen perhesuhteiden edistäminen sekä väkivallattomuuteen vaikuttaminen perhesuhteissa. Perhetyössä keskeistä on toimiva ja laaja-alainen yhteistyö vankilan, ulkopuolisten palveluiden ja järjestötoimijoiden kesken. Tuomitun läheiselle on tärkeää oman jaksamisen arviointi. Tukea on hyvä hakea jo varhaisessa vaiheessa. Apu voi olla ammatillista, taloudellista, käytännön apua tai vertaistukea. (VAO ry 2014, 20–28.) Myös valvottua koevapautta suorittavat perheet tarvitsevat tukea. Perhe-elämä muuttuu tuomitun suorittaessa rangaistuksen loppuosan kotona.

Perheiden tukemista vankeusaikana voidaan parantaa vankila- ja siviiliviranomaisten kanssa tehtävällä yhteistyöllä. Käytännössä se tarkoittaa, että työntekijä vankilasta tai siviilistä koordinoi perheen tilannetta ja toimii koollekutsujana verkostopalaverissa, joissa on mahdollista miettiä yhdessä koko perheen tuen tarvetta. Myös palveluohjaustyyppinen tuki ja vertaisryhmätoiminta auttavat arjessa. Vankien vanhemmat tai sisarukset ovat ilmaisseet tutkimuksissa kaipaavansa nimenomaan monimuotoista vertaistukea tai ammatillisneuvontaa. Avohuollon tukimuotoja on olemassa erilaisia. Ensisijaisia palvelun tarjoajia ovat kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset, mutta myös järjestöt ja seurakunnat tarjoavat tukea. Jos perhe on lastensuojelun asiakas, lastensuojelun avohuolto tarjoaa tukea esimerkiksi sosiaalityöntekijän tai perhetyöntekijöiden tapaamisten muodossa. Myös taloudellista tukea harrastuksiin tai kuntouttaviin terapiapalveluihin on saatavilla. Tuki voi olla myös tukihenkilö tai –perhe, vertaisryhmätoimintaa, loma- ja virkistystoimintaa tai avohuollon tukitoimena tehtävää sijoitusta. Avohuollon tuki perustuu vapaaehtoisuuteen. (VAO ry 2014, 30.)

Seurakuntien perhetyötä on tehty vankiloissa jo pitkään. Se tarkoittaa yksilö- ja ryhmätapaamisia. Vankilapappien lisäksi myös seurakunnan muut työntekijät siviilistä voivat pyydettyä tavata vankia. Heihin voi ottaa yhteyttä myös vangin siviilissä oleva läheinen tai perheenjäsen. Joissakin seurakunnissa on erikseen nimettyjä kriminaalityön diakoneja, joiden kanssa myös läheiset voivat keskustella. Diakoniatyöstä voi kysyä mahdollisuutta saada taloudellista tukea esimerkiksi leirin matkakuuluihin. Yleensä edellytyksenä on, että ensin perhe on hakenut toimeentulotukea. Eri puolilla Suomea on myös seurakunnan perheasiain neuvottelukeskustoja. Niihin on mahdollista olla yhteydessä parisuhteessa tai perheeseen liittyvissä ongelmatilanteissa. Perheasiain neuvottelukeskustoissa on tarjolla ajanvarauksella ammatillista keskusteluapua sekä aikuisille että perheille yksilö- ja perhetapaamisina. (VAO ry 2014, 30.)

Myös järjestöt tarjoavat palveluja ja tukea läheisille. Toiminta on jakaantunut ammatilliseen ja vapaaehtoistoimintaan. Ammatillista apua tarjoaa esimerkiksi Kriminaalihuollon tukisäätiö Kritis. Kritis on rangaistuksesta vapautuvien ja heidän läheistensä selviytymistä ja elämänhallintaa edistävä valta-

kunnallinen asiantuntija ja palveluntuottaja. Internetissä toimiva Portti vapauteen -sivusto on tarkoitettu rikosseuraamusasiakkaille ja heidän läheisilleen. Palvelun takana on useita järjestöjä. Tavoitteena on koota tietoa järjestöjen tarjoamista monipuolisista palveluista yhteen paikkaan. Sivustolla on omat osiot läheiselle, vapautuvalle ja heidän kanssaan työskenteleville ammattilaisille. Lisäksi lapsille on omat sivut. Sivustolla on ajankohtaista tietoa, tapahtumakalentereita, vankiloiden ohjeita tapaajille, blogi sekä keskustelupalstoja. Sieltä löytyvät muun muassa vankien omaisten vertaistukiryhmät ja leirit, nuorille suunnatut chattiryhmät ja lapsille tarkoitetut vertaisryhmät. Vankien kumppaneiden keskuudessa Linnalesket-keskustelupaikka on suosittu tuki- ja tietolähde. Portti vapauteen -sivuston neuvontapalstoilla sekä aikuiset että lapset voivat lähettää kysymyksiä Kritsin ammattilaisille. Neuvontapalstalla on mahdollista kysyä verkossa asioita ilman ajanvarausta, ilmaiseksi ja nimettömänä. Vankien Omaiset eli VAO on taas omaisten itsensä perustama valtakunnallinen vapaaehtoisyhdistys. VAO:n tavoitteena on tarjota tietoa ja tukea kaikille, jotka ovat tai ovat olleet rangaistukseen tuomitun omaisia. VAO järjestää vertaisryhmiä, valtakunnallisia tapaamisia ja leirejä sekä välittää kontakteja vapaaehtoisin vertaistukihenkilöihin. Myös muilla järjestöillä on tarjolla apua tarjoavia verkkopalveluita. Apua saa muun muassa vanhemmuuteen, velkaongelmiin, päihde- ja rahapeli-ongelmiin ja perheväkivaltaan. Omaiset mielenterveyden tukena, Omaiset huumetyön tukena ja Irti huumeista Läheis- ja perhetyönkeskus tarjoavat apua ja tukea päihde- ja mielenterveysongelmistakärsivien rangaistujen omaisille ja läheisille. (VAO ry 2014, 47–50.)

Vankeustuomion puheeksiottaminen mahdollisten lasten kanssa heidän ikätasonsa huomioiden on myös tärkeää. Joskus vanhemmat haluaisivat suojella lapsiaan ja jättävät sen vuoksi totuuden rangaistuksesta kertomatta. Lapsi voi kuulla asiasta kuitenkin esimerkiksi kavereiltaan tai aikuisten keskusteluista. Lapselle olisi hyvä antaa keskustelun avulla välineet, joilla selvittää vaikeasta tilanteesta. Puheeksi otossa on kuitenkin tärkeää huomioida perheen kokonaisuus, lapsen ikä ja tausta sekä luottamuksellisen ilmapiirin rakentaminen. Vanhemman vankeus on usein riski lapsen kehitykselle, joten asiasta voi olla hyvä puhua myös luotettavien muiden aikuisten kanssa koulussa, päiväkodissa ja lapsen keskeisissä harrastuksissa. (VAO ry 2014, 28–29.) Valvotun koevapauden täytäntöönpanoon ja valvontakäynteihin on selvitettävä asunnossa asuvien täysi-ikäisten suostuminen ja alle 18-vuotiaiden mielipide. (VAO ry 2014, 43.) Lasten tukeminen ja huomioon ottaminen on tärkeää, sillä vanhemman rangaistus vaikuttaa myös lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin.

Perheille on siis saatavilla tukipalveluja. Perheille toimitettujen haastattelulomakkeiden avulla selvitimme perheiltä heidän saamiaan tukipalveluja ja sitä minkälaista tukea he tarvitsisivat enemmän. Vaikka tukea on saatavilla, se ei välttämättä saavuta valvotussa koevapaudessa olevien vankien perheitä riittävässä määrin. Osana tutkimustamme selvitimme osittain tätä tukipalvelujen toimivuutta ja saatavuutta valvotussa koevapaudessa.

3.5 Aikaisempia tutkimuksia

Valvottu koevapaus vaikuttaa koko perheen hyvinvointiin. Siksi koko perheen tukeminen on tärkeää. Tukipartiotyön kehittäminen voi auttaa koko tuomitun perheen jaksamista. Tuomitun ja hänen perheensä tuen tarpeen selvittäminen on avainasemassa tukipartion toiminnan kehittämisessä. Tässä opinnäytetyössä keskitymme lähinnä Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueeseen, Kuopion ja

Jyväskylän alueen tukipartiotyöhön. Ira-Maria Ranta on tutkinut vuonna 2013 Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen tukipartion työtä opinnäytetyössään *Tuki ja kontrolli Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen tukipartiossa*. Ranta on tehnyt laadullisen tutkimuksen aiheesta työntekijöiden näkökulmasta haastattelemalla seitsemää Etelä-Suomen tukipartion työntekijää. Opinnäytetyön mukaan tuomittujen mielipiteiden selvittäminen tukipartion toiminnan kehittämiseksi on tärkeää. Tukipartion työntekijöiden näkökulmasta asiakkaiden tuen tarve keskittyi pitkälti sosiaaliseen tukeen. Aineistoa kerättyä lapsi- ja perhetyöhön liittyvät linjaukset, joiden mukaan lapsi- ja perhetyön osuus on otettava huomioon kaikissa rikosseuraamusalan työtehtävissä, olivat jo tiedossa. Lapsi- ja perhetyön tulisi siis näkyä tukipartion päivittäisessä työssä. Opinnäytetyössä nousi esille, että tukipartiossa työskentelevien määrä suhteessa valvottuihin koevapauksiin ja valvontarangaistuksiin ei tukenut lisääntyvän perhetyön ajatusta ainakaan tuolloin. Opinnäytetyössämme selvitimme tuomittujen ja heidän perheensä mielipiteitä. Paneuduimme nimenomaan perheiden tukemiseen ja mahdollisiin kehittämiskohteisiin Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella Kuopion ja Jyväskylän tukipartioissa.

Iso-Britanniassa vuonna 2010 julkaistun tutkimuksen, *His mam, my dad, my girlfriend, loads of people used to bring him up: the value of social support for (ex) offender fathers*, aiheena oli entisten vankien isyyden tukeminen. Vanhempi yliopistonlehtori ja sosiaalityön ohjaaja Liz Walker tutki aihetta kvalitatiivisesti vuosina 2007–2008 kahdessa vaiheessa; haastattelemalla kolmeatoista ehdonalaisvalvojaa selvittämällä heidän käsityksensä tuomittujen suhteesta isyyteen, kokemuksensa entisistä tuomituista isistä ja keinoista, joilla ehdonalaisvalvojat tai muut palvelut tukivat heidän isyytään sekä haastattelemalla kahtakymmentäkolmea entistä rikoksentehtäjä, joiden tuomiot vaihtelivat neljästä kuukaudesta neljääntoista vuoteen. Isien sosiaaliset-, taloudelliset- ja perhetilanteet olivat monimutkaisia ja haavoittuvaisia. Kahta isää lukuunottamatta haastatellut miehet olivat kuitenkin sitoutuneet isyyteen. Monimutkaiset perhesuhteet yhtä aikaa toivat haastetta ja tukivat miehiä. Tutkimuksessa selvisi, että tuomitut isät saivat sekä virallista että epävirallista sosiaalista tukea monitoimista verkostoista, perheiltään, ystäviltaan ja ammattilaisilta. Verkostoista saatu tuki mahdollisti ja helpotti heidän isyytään. Miehet luottivat paljon perheidensä ja ystäviensä tukeen isyyden rakentamisessa vankila-aikanaan ja vapautumisen aikaan. Myös sillä oli väliä, millainen suhde isillä oli ollut lapsiinsa ennen vankeutta. Kestävimpiä suhteita olivat jo olemassa olevat suhteet. Miesten tukiverkostot helpottivat heidän kykyä ja haluaan sitoutua isyyteen. Monet miehistä luottivat myös vankilan ja rikosseuraamuslaitoksen palveluihin.

Walkerin tutkimuksessa käsiteltiin ehdonalaisvalvojien sovittelijan roolia olla yhteydessä useiden ihmisten ja virastojen välillä. Tutkimus vahvisti virallisen tuen arvon tuomittujen isyyden tukemisessa. Tuki teki näkyväksi miesten isyyden arvon. Tutkimuksen mukaan isyyttä voitaisiin tukea vahvistamalla tuomittujen perhe- ja ystäväverkostoja. Valvottua koevapautta suorittavissa perheissä vanhemmuuden tukeminen on tärkeää. Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa vanhemmuutta tuetaan esimerkiksi keskustelemalla perheen asioista. Tarpeen vaatiessa yhdyskuntaseuraamustoimiston virkamies voi toimia palveluohjaajana ja neuvoa asiakasta avun hakemisessa. Valvotun koevapauden aikana tukipartion ensisijainen tehtävä on hoitaa rangaistukseen liittyvät kysymykset. (Rise 2013d, 17.) Tukipartiolla tulee olla kuitenkin valmiudet palveluohjaukseen myös perheeseen liittyvissä asioissa sekä osaamista lasten kohtaamisesta (Rise 2013d, 33). Näin ollen tukipartion toimintaa perheiden parissa täytyy tarvittaessa kehittää perheiden tarpeita vastaaviksi.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyöprojektimme alkoi yhden ryhmän jäsenen suorittaessa harjoittelun Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella yhdyskuntaseuraamustoimistolla keväällä 2014. Hajoittelujaksolla opiskelija pohti yhdessä työntekijöiden kanssa, millainen voisi olla sosionomin (AMK) opinnäytetyö ja millaisen tiedon tarve Rikosseuraamuslaitoksen Itä- ja Pohjois-Suomen alueella tuolloin oli. Tukipartiotyön kehittämiseen ja valvotussa koevapaudessa olevien perheiden tuen tarpeeseen tarvittiin tietoa. Opinnäytetyöstä muodostui kolmen hengen ryhmätyö ja kävimme suunnittelupalavereja yhdessä Itä- ja Pohjois-Suomen Rikosseuraamuslaitoksen työntekijöiden kanssa. Valmistelimme ja esitimme työsuunnitelman joulukuussa 2014 ja sen pohjalta haimme tutkimuslupaa Rikosseuraamuslaitokselta. Tutkimuslupa myönnettiin meille 23. helmikuuta 2015 (liite 1). Toukokuussa 2015 näimme Kuopion tukipartion ohjaajat ja kävimme yhdessä läpi lomakehaastattelut ennen niiden toimittamista perheille.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa tietoa Rikosseuraamuslaitokselle valvotusta koevapaudesta. Tavoitteena oli, että tukipartion työtä pystytään kehittämään jatkossa opinnäytetyötä hyödyntämällä. Tehtävämme oli selvittää 1) valvottua koevapautta suorittavien perheiden tuen tarve, 2) heidän kokemuksiaan tukipartion toiminnasta valvotun koevapauden aikana sekä 3) tukipartio-ohjaajien näkemyksiä valvottua koevapautta suorittavien perheiden tuen tarpeesta. Opinnäytetyön tutkimuskohteenä olivat siis valvottua koevapautta suorittavat perheet ja tukipartiot Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella Kuopiossa ja Jyväskylässä. Opinnäytetyön tutkimuskysymykset olivat:

- 1) Miten valvottu koevapaus vaikuttaa perheisiin käytännössä?
- 2) Miten tukipartio-ohjaajat voisivat huomioida ja tukea perheitä enemmän?
- 3) Millaista tukea koevapautta suorittavan läheiset itse kokevat tarpeelliseksi?

Toimeksiantaja etsi meille haastateltavat perheet ja toimi linkkinä yhteistyön helpottamisessa tukipartion, rikosseuraamuslaitoksen ja perheiden välillä. Selvitimme perheiden mielipiteitä lomakehaastattelulla (liite 2). Tukipartio toimitti lomakehaastattelut perheille kesäkuun 2015 lopussa. Vastausaika oli kuukausi. Tukipartio-ohjaajia haastattelimme myös lomakehaastattelulla, jonka toteutimme Webropol-kyselyohjelmalla (liite 3). Tavoitteena oli selvittää, millaisia keinoja perheiden tukemiseen voisi kehittää ja miten tukipartio-ohjaajat kokivat työnsä vastaavan perheiden tarpeisiin. Lomakehaastattelu oli tehty tutkimuskysymysten ja perheiden vastausten pohjalta. Kysely lähetettiin tukipartio-ohjaajille sähköpostilinkkinä heinäkuussa 2015. Vastausaika oli kolme viikkoa.

4.1 Tutkimusmenetelmänä laadullinen tutkimus

Opinnäytetyönämme tehtävä tutkimus oli kvalitatiivinen eli laadullinen. Laadullisessa tutkimuksessa haastatellaan yleensä valittuja henkilöitä. Laadulliseen tutkimukseen kuuluu myös ymmärtää haastateltavan näkökulma. (Tilastokeskus s.a.) Yhdistimme saamamme kokemuseräisen tiedon teorian ja aiemmin tehtyihin tutkimuksiin. Teorian merkitys laadullisessa tutkimuksessa on merkittävä (Tuomi & Sarajärvi 2011, 18). Aineistoa analysoidessa saatua materiaalia pyritään ymmärtämään ja järjestämään teorian kautta (Tilastokeskus s.a.). Laadullisessa tutkimuksessa ei ole tarkoituksena tuottaa tilastollisia yleistysaiheita, vaan nimenomaan ilmiöiden kuvaaminen tai jonkin toiminnan ymmärtäminen. Laadullisessa tutkimuksessa haastateltavien tieto tai kokemus aiheesta on tärkeää.

(Tuomi & Sarajärvi 2011, 85). Tutkimuksessamme oli pääosassa valvottua koevapautta suorittavien perheiden kokemukset, joiden kautta tukipartion toimintaa olisi mahdollista kehittää.

Usein opinnäytetoissa, jotka ovat laadullisia tutkimuksia, aineistojen koot ovat pieniä määrälliseen tutkimukseen verrattuna. Tällöin tärkeää on, että haastateltavat ovat harkittuja ja tutkimuksen tarkoitukseen sopivia. (Sarajärvi & Tuomi 2011, 85–86.) Tutkimukseemme haastateltavat määräsi toimeksiantaja. Kriteerinä oli, että valvottua koevapautta suorittavalla henkilöllä oli perhe. Perhe saattoi olla vain puoliso tai mukana sai olla myös lapsiperheitä. Kuopiossa valvottua koevapautta suorittavia oli vain muutama kyselylomakkeen valmistuessa, joten toimeksiantajan ehdotuksesta toimitimme kyselylomakkeen myös Jyväskylän tukipartiolle. Jyväskylän tukipartion alueella perheellisiä valvottua koevapautta suorittavia oli enemmän.

Lomakehaastattelun lomaketta tehdessä oletuksena oli, että vastaajat olivat kirjoitustaitoisia ja osaisivat myös ilmaista itseään kirjallisesti. Tämä toi myös omat haasteensa tutkimukselle. Toimeksiantajan määrätessä haastateltavat ja tietäen haastattelun laadun, vastaajien voitiin olettaa täyttävän nämä kriteerit. Kyselyyn vastaaminen kirjallisesti oli kuitenkin haastatteluun verrattuna nopeampaa ja edullisempaa (Tuomi & Sarajärvi 2011, 73–74). Säästimme mahdollisissa matkakustannuksissa eikä meidän pitänyt sopia montaa eri haastattelu-aikaa osallistujien kanssa. Tutkimuksen toteuttaminen lomakkeella ei vaatinut siis järjestelyjä niin paljon kuin haastattelu, kun lomakkeen toimittaminen ei vaatinut tiettyä ajankohtaa. Näin vastaaminen ei vaatinut samanlaista ajan ja paikan järjestämistä kuin kasvotusten tehtävä haastattelu. Tämän tarkoituksena oli myös lisätä perheiden halukkuutta osallistua tutkimukseen. Keskusteluissa toimeksiantajan kanssa päädyimme yhdessä siihen, että lomakehaastattelu oli meidän opinnäytetyöllemme toimivin vaihtoehto.

4.2 Tutkimuksen aineiston keruumenetelmä

Selvitimme perheiden mielipiteitä lomakehaastattelulla. Keskustelimme toimeksiantajan kanssa paljon tutkimusmenetelmästä ja tulimme lopputulokseen, että perheitä haastateltaessa varmin tapa saada vastauksia oli lomakehaastattelu. Kun tukipartio-ohjaaja teki kotikäynnin tuomitun luo, he pysyivät samalla toimittamaan lomakkeen haastateltavalle perheelle. Tukipartio-ohjaajat olivat tuttuja suorittaville, joten perheiden oli mahdollisesti luontevaa suostua haastatteluun. Tukipartio-ohjaajien kautta kyselyistä saatiin myös rutiininomaisempi vaikutelma verrattuna siihen, jos me perheille en-tuudestaan vieraat olisimme haastatelleet heitä kasvotusten. Tukipartio-ohjaajien toimittaessa lomakehaastattelun perheille kynnys tutkimukseen osallistumiseen oli siis mahdollisesti matalampi. Haastatteleamalla valvottua koevapautta suorittavia ja heidän perheitään olisimme saaneet mahdollisesti enemmän tietoa. . Välimatka Jyväskylän tukipartioalueelle olisi ollut kuitenkin elämäntilanteistamme johtuen liikaa. Lomakehaastattelu mahdollisti myös useamman perheen osallistumisen tutkimukseen.

Kysymykset keskittyivät perheiden saamaan tukeen ja mahdollisiin tarpeisiin. Keskiössä oli tukipartion antama tuki, koska tavoitteena oli nimenomaan sen toiminnan kehittäminen. Teemoitimme lomakehaastattelun tutkimuskysymysten mukaan kolmeen kategoriaan; valvotun koevapauden vaikutukset perheessä, tukipartio-ohjaajien toiminta sekä tuen tarve valvotun koevapauden aikana. Teimme kyselylomakkeelle saatekirjeen, jossa oli ohjeistus sen täyttämiseen. Muotoilimme kysymykset myös niin, että ne samalla ohjasivat niihin vastaamisessa.

Tukipartion ohjaajille teimme haastattelulomakkeen Webropol-ohjelmalla. Webropol mahdollisti sen, että saimme vastauksia sekä Kuopion että Jyväskylän tukipartiolta. Käyttäessämme samaa aineiston keruumenetelmää sekä perheillä että tukipartion ohjaajilla, pystyimme aineiston analyysivaiheessa käyttämään yhtä ja samaa analyysimenetelmää. Webropol helpotti työmme analysointia, koska vastaukset olivat valmiiksi sähköisessä muodossa.

Testasimme lomaketta omilla ystäväillä, perheillä ja sukulaisilla. Lomake koettiin selkeäksi ja ymmärrettäväksi. Testaajat osasivat vastata kysymyksiin, vaikka kukaan testiryhmästämme ei ollut ollut millään tavalla tekemisissä valvotun koevapauden kanssa. Testaajat olivat iältään eri-ikäisiä ja myös koulutustaustat vaihtelivat. Nuorin testivastaaja oli 21-vuotias ja vanhin 60-vuotias. Osalla testiin vastanneista oli korkeakoulututkinto, osalla toisen asteen ammatillinen tutkinto ja joillain heistä oli kansakoulupohja. Vaihdoimme testausten jälkeen hieman kysymysten sanajärjestystä ja muokkasimme ulkoasua selkeämmäksi.

4.3 Aineiston analyysimenetelmä

Laadullisen tutkimuksen määrittelemisen on vaikeaa, koska määrittelylle ei ole yhtä yksiselitteistä kaavaa vaan jokaisen tutkijan on itse määriteltävä oma tutkimuksensa. Perusajatuksena kuitenkin on, että laadullisen tutkimuksen on oltava jollain tavoin suhteessa teoriaan. Analyysimenetelmän tutkija saa valita itse. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 17.) Tutkimusta tehdessä aineiston analyysimenetelmään päästään vasta huolellisten esitöiden jälkeen. Tutkija joutuu tekemään esitöitä teoriapohjan luomiseen sekä saadun aineiston tutkimiseen. Ensimmäisenä vaiheena aineiston käsittelyssä on aineiston tietojen tarkistaminen, toisena vaiheena aineiston tietojen täydentäminen ja kolmantena vaiheena aineiston järjestäminen. Näiden tietojen pohjalta ryhdytään analyysivaiheeseen ja päätehtään lopullinen analyysimenetelmä. Kvalitatiivisen tutkimuksen haasteena on se, että aineistoa kerätään monessa eri vaiheessa ja usein eri menetelmin, joten analyysia ei tehdä vain yhdessä tutkimusprosessin vaiheessa vaan pitkin tutkimusta vähän kerrallaan. Tavallinen ajattelutapa siitä että aineistonanalyysi tehdään lopuksi kun aineisto on kerätty ja järjestelty ei kvalitatiivisessa tutkimuksessa aina toteudu. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 221–223.)

Käytämme työmme analyysimenetelmänä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on paljon käytetty analyysimenetelmä sosiaali- ja terveysalalla. Menetelmä antaa mahdollisuuksia tarkastella aineistoa systemaattisesti ja objektiivisesti ja sitä on samalla helppo käyttää myös pienen aineiston analysoinnissa. Sisällönanalyysilla pystytään rakentamaan sellaisia malleja, jotka näyttävät tutkittavan ilmiön tiivistetyssä muodossa. Se antaa mahdollisuuden löytää tutkittavan ilmiön merkityksiä, seurauksia ja yhteyksiä. Sisällönanalyysilla pystytään järjestämään, kuvailemaan ja kvantifioimaan [ilmaista ja määrittää jokin asia lukuina ja tilastoina] aineistoa loogisesti. Sisällönanalyysissä aineisto voidaan analysoida joko induktiivisesti aineistosta lähtien tai deduktiivisesti teorialähtöisesti. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 3–4.) Opinnäytetyössämme käsittelemme aineistoa induktiivisesti.

Induktiivisessä sisällönanalyysissä aineisto pelkistetään, ryhmitellään ja abstrahoidaan. Pelkistämällä aineistosta kootaan ilmaisuja, jotka liittyvät tutkimuskysymyksiin. Ryhmitellessä aineistoa etsitään ne asiat jotka sopivat toistensa kanssa yhteen. Abstrahoinnissa muodostetaan yleiskäsitteillä

kuvaus tutkimustuloksista. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 5.) Kategoroinnin tarkoituksena on siis saada aineisto yhteen yhdistävään kategoriaan.

Opinnäytetyössä kokosimme ensin teoriapohjan työlle ja sen pohjalta suunnittelimme lomakehaastatteluiden lomakkeet perheille ja tukipartiolle. Saimme ensimmäisenä täytetyt vastauslomakkeet perheiltä ja pelkistimme aineiston yhteen yhdistävään tekijään (liite 4.) Perheiden lomakehaastattelun pelkistämisen jälkeen kokosimme tukipartion ohjaajien lomakehaastattelun perheiden vastausten pohjalta. Tukipartion ohjaajien lomakehaastattelun vastaukset liitimme samaan analyysikaavioon jossa myös perheiden vastaukset olivat. Molemmissa lomakehaastatteluissa oli samat tutkimuskysymykset, kysymystapa oli vain erilainen. Pelkistimme aineistoa induktiivisen sisällönanalyysin avulla. Yhdistimme vastauksia siis tutkimuskysymysten alle ja pelkistämisvaiheessa tarkistimme vastaako kirjoittamamme teoriapohja tutkimustuloksiin. Teimme myös lisäyksiä ja muutoksia teoriaan.

4.4 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksessa pyritään aina välttämään virheiden syntymisiä, jotta tutkimuksen luotettavuus, eettisyys ja pätevyys pysyisivät mahdollisimman hyvänä. Reliaabelius (luotettavuus) ja validius (pätevyys) silti vaihtelevat jokaisessa tutkimuksessa ja siksi tutkijan onkin pohdittava näitä asioita koko tutkimusprosessin ajan. Tutkimuksen reliaabelius on ehdottoman tärkeä kvantitatiivisissa eli määrällisissä tutkimuksissa, mutta myös kvalitatiivissa tutkimuksissa se on koko ajan läsnä. Kvantitatiiviseen tutkimukseen on luotu erilaisia tilastollisia tapoja reliabiliteetin todentamiseksi. Kvalitatiivisissa tutkimuksissa taas reliaabilius voidaan todentaa esimerkiksi niin, että kaksi tai enemmän tutkijaa saa samalta tutkimusjoukolta samat tutkimustulokset tai jos samaa henkilöä tutkitaan monella eri tutkimuskerralla ja aina saadaan sama tulos, voidaan tulosta pitää reliabiilina. Tutkimuksen pätevyys tarkoittaa taas tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä mitä on tarkoituskin mitata. Esimerkiksi kyselylomakkeiden teossa vastaaja voi käsittää kysymyksen toisin mitä tutkija on tarkoittanut jolloin tutkimuksen pätevyys ei ole validi. Jotta tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys näyttäytyisi tutkimuksen lukijalle, tulee tutkijan perustella tutkimuksen jokaisessa vaiheessa kaikki päätökset tarkasti. Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden kannalta yksi tärkein tehtävä onkin kirjata ylös mahdollisimman selkeästi mitä tutkimuksessa on tehty ja miten saatuihin tuloksiin on päädytty. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231–233.) Kirjasimme kaikki vastaukset alkuperäisessä muodossaan ylös ja pelkistimme ne. Pelkistetyistä ilmaisuista muodostimme alakategorioita. Alakategorioille muodostimme yläkategoriat ja niiden yhdistäväksi tekijäksi perheiden tuen tarpeen.

Lomakehaastattelu toi tutkimukseen omat riskinsä. Kysymykset oli muotoiltava niin, ettei vastaajille jää tulkinnan varaa. Kasvokkain tehdyn haastattelun etuna olisi ollut, että haastattelija olisi voinut tarvittaessa esimerkiksi oikaista väärinymmärryksiä tai selvittää mahdollisia epäkohtia (Tuomi & Sarajärvi 2011, 73). Teimme kyselylomakkeelle saatekirjeen, jossa oli ohjeistus sen täyttämiseen. Saatekirjeessä oli myös yhteystiedot, jos vastaajilla tulisi kysyttävää. Muotoilimme kyselylomakkeen kysymykset niin, että ne ohjasivat vastaajia vastaamaan.

Tukipartio-ohjaajat toimittivat kyselylomakkeet perheille, joten sillä saattoi olla vaikutusta vastausten todenmukaisuuteen. Emme halunneet antaa vastaajille kuvaa, että tukipartio-ohjaajat näkisivät vas-

taukset, jolloin kyselyyn ei ehkä olisi uskallettu vastata totuuden mukaisesti. Kyselyn mukana tullessa saatekirjeessä oli myös maininta, etteivät tukipartion työntekijät näkisi vastauksia, vaan ainoastaan me opiskelijat käsittelemme niitä. Kyselyn täytettyään vastaajat sulkivat vastauksensa kirjekuoreen. Näin tukipartio-ohjaajien vaikutus vastausten todenmukaisuuteen minimoitiin.

Emme kysyneet perheiltä lupaa julkaista vastauksia opinnäytetyöraportissa ja tämän takia raporttiin tuli näkyville ainoastaan suoria lainauksia tukipartio-ohjaajien vastauksista. Olisi ollut väärin julkaista suoria lainauksia perheiden vastauksista, koska emme pyytäneet siihen lupaa. Tutkittavan informoinnin tulisi olla mahdollisimman tarkkaa. Myös yhteiskunatieteiden tiedonannon ohjeistusten mukaisesti tutkittavan informoinnin pitäisi olla mahdollisimman tarkkaa. Kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta on hyvä pyytää aina silloin, kun kerätään arkaluontoisia tietoja, joita ei ole tarkoitus anonymisoida ja aineisto halutaan myöhemmin arkistoida jatkokäyttöä varten. (Aineistonhallinnan käsikirja, 2015.) Meiltä kirjallinen suostumus tutkimukseen puuttui, joten toimimme mielestämme eettisesti oikein, kun emme lisänneet suoria lainauksia perheiden vastauksista raporttiin.

Tutkimuksessa selvitimme valvotun koevapauden vaikutuksia sitä suorittavissa perheissä sekä heidän tuen tarvettaan. Tutkimme myös tukipartion roolia tuen antajana. Selvitimme sekä perheiden että tukipartio-ohjaajien näkökulman, minkä ansiosta saimme tietoa joka täydensi toinen toistaan. Selvittämällä sekä työntekijöiden että asiakkaiden näkökulman saimme laajempaa ja syvempää tietoa valvotusta koevapaudesta ja sen vaikutuksista sekä tutkimuksen luotettavuus kasvoi.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Perheiden lomakehaastatteluun saimme yhteensä kahdeksan vastausta. Vastaajista seitsemän oli miehiä ja yksi nainen. Kaikki vastaajat olivat valvotussa koevapaudessa olevia, vaikka kyselylomakkeeseen pystyi vastaamaan myös joku toinen perheenjäsenistä. Vastaajat olivat 24–46-vuotiaita, suurin osa oli alle 30-vuotiaita. Vastaajat olivat suorittaneet valvottua koevapautta 2–5 kuukautta, keskimäärin noin 3 kuukautta. Valvottuun koevapauteen voidaan sijoittaa aikaisintaan 6 kuukautta ennen vankeusajan päättymistä.

Tutkimuksessamme laskimme perheenjäseniksi kaikki samassa taloudessa asuvat. Suurin osa vastaajista asui puolison kanssa. Yksi vastanneista asui äitinsä, isänsä ja veljensä kanssa ja yksi täysi-ikäisen poikansa kanssa. Yksi vastaajista oli naimisissa ja kolme avoliitossa. Vain yhdellä vastanneista ei ollut lapsia. Hänen perheeseensä kuuluivat tyttöystävä ja lemmikki koira. Yksi vastaajista asui yksin, mutta lapset kävivät hänen luonaan viikonloppuisin. Kolmen muun vastaajan luona lapsia kävi myös viikonloppuisin tai välillä, mutta perheessä asui myös lapsia. Suurimmalla osalla lapsia oli useampia kuin yksi. Lasten lukumäärä vaihteli yhdestä neljään. Suurin osa lapsista oli alle 8-vuotiaita. Nuorin lapsi oli 4 kuukautta vanha ja vanhimmat 12- ja 13-vuotiaita.

Tukipartio-ohjaajilta saimme Webropol-kyselyyn neljä vastausta. Vastaajista kolme olivat naisia ja yksi mies. Heistä kolme oli työskennellyt tukipartio-ohjaajana alle kaksi vuotta. Yhden työsuhte oli kestoaltaan yli kaksi vuotta. Työtaustaltaan yksi ohjaajista oli työskennellyt turvallisuus-, kaupan- ja rakennusalalla. Toinen vastaaja oli työskennellyt laitospulaisena, vapaa-ajan ohjaajana, nuoriso-ohjaajana, ohjaajana ja kasvattajana koulukodissa, kotipalveluohjaajana ja vanginvartijana. Kolmas vastaaja oli työskennellyt myyntitöissä ja koulunkäyntiavustajan töissä. Neljäs vastaaja oli ollut mielenterveyshoitajana psykiatrisessa sairaalassa ja erityisohjaajana vankilassa.

5.1 Valvotun koevapauden vaikutukset perheissä

Perheiden tuen tarve valvotussa koevapaudessa vaihteli, mutta pääosin perheet olivat tyytyväisiä tilanteeseensa. Vastaajat kertoivat, että valvottu koevapaus ei vaikuttanut perheeseen ja heidän arkeensa erityisen paljoa ja toisaalta vaikutukset ovat vain hyviä ja toivottuja; arjen tasapainoa ja rytmiä. Toisaalta perheet kokivat samalla valvotun koevapauden rajoittavan liikkumista ja harrastuksia, hidastavan arkea ja tiukat aikataulut koettiin haasteena ja/tai rajoitteena. Myös valvontalaitetta oli pidettävä mukana.

Tukipartion ohjaajien mukaan valvottu koevapaus vaikutti perheisiin monella tapaa. Valvottu koevapaus vaikutti esimerkiksi perhe-elämään, kun perheet yhtenäistyivät vankeustuomion jälkeen tuomitun kotiutuessa. Kotiinpaluu vaikutti myös parisuhteeseen, kun molemmat olivat taas läsnä. Valvotun koevapauden myötä perheiden oli pakko noudattaa määrättyjä rajoja, aikatauluja ja päihitteettömyyttä. Valvotun koevapauden tuomat rajoitukset kehittivät osassa perheitä arjen hallintataitoja ja turvallisuuden tunnetta.

KUVIO 1. Valvotun koevapauden vaikutukset perheissä.

Kuvio 1 kuvaa valvotun koevapauden vaikutuksia perheissä aineiston analyysin mukaan. Valvottu koevapaus tasapainotti vastaajien arkea tuomalla rytmiä, päihteettömyyttä ja turvaa arkeen, mutta sen koettiin hankaloittavan arjen sujuvuutta. Päiväjärjestyksen ja muiden koevapauden ehtojen noudattaminen koettiin arkea ja harrastuksia rajoittavina. Valvottu koevapaus vaikutti myös perheiden sosiaalisiin suhteisiin sekä perheiden sisä- ja ulkopuolella. Yhteyden pito läheisiin mahdollistui valvotun koevapauden myötä ja perheenjäsen pystyi liittymään mukaan perheen arkeen.

Vankilassa olevan vanhemmuus vahvistuu, ei tunne syrjäytymistä lasten/perheen elämästä ja koevapauden aikana voi pitkän rangaistuksen jälkeen rankentaa/parantaa suhteita läheisiin paremmin.

Jos alkoholi on ollut koevapaudessa olevan perheenjäsenen ongelma, voi valvottu koevapaus tuoda turvan tunnetta myös perheen jäsenille. Tämä pätee myös muunlaisen "ainaisen toisen puolesta pelkäämisen" suhteen.

Kotikäyntien vaikutuksia perheiden lapsiin käsiteltiin vastauksissa eri tavoin. Osa perheistä kertoi, että lapsille on kerrottu rehellisesti valvotusta koevapaudesta, mutta iso osa vastaajista kertoi, että lapsille ei ollut kerrottu valvotusta koevapaudesta. Tällöin lapsi ei ollut tietoinen rangaistuksesta tai lapselle oli kerrottu vain joitain konkreettisia asioita valvotusta koevapaudesta, esimerkiksi että isällä on kotiintuloajat tai isä on kotiarestissa tehtyään tyhmyyksiä.

Perheet mielsivät tukipartion tekemät kotikäynnit vähän huomiota herättävinä, jolloin ne eivät välttämättä edes kiinnittäneet lasten mielenkiintoa. Lapsilla saattoi olla käsitys, että tukipartio-ohjaajat olivat isän ja äidin kavereita ja luonnollinen osa tavallista arkea. Osa vastaajien lapsista tiesi tukipartion käynneistä ja tukipartion työstä. Tällöin tukipartion toiminnasta oli puhuttu heille rehellisesti. Osalla lapsista puolestaan ei ollut tietoa kotikäynneistä tai lapset olivat vielä niin pieniä, että he eivät ymmärtäneet kotikäyntien merkitystä. Tukipartio-ohjaajien vastauksista ilmeni, että alaikäiset lapset suhtautuivat valvottuun koevapauteen yleensä positiivisesti. Tukipartio pyrki toiminnallaan myös hienovaraisuuteen ja joustavuuteen perheiden huomioimiseksi ja erityisesti lasten edun mukaisesti.

Alaikäisille lapsille ei ole välttämättä kerrottu keitä tukipartiolaiset ovat ja olemmekin leikkineet valvotun tuttuja ja pyrkineet olemaan mahdollisimman luontevia. Puhallutukset on pyritty toteuttamaan piilossa, mutta tietysti pientä lasta kiinnostaa myös outo salailu. Uskon, että lapsi aistii sen, jos tilanne ei ole esimerkiksi vanhempien osalta aina täysin luontevaa. Kun tukipartio toimii parina, on tehty myös niin, että toinen leikkii lapsen kanssa ja toinen toteuttaa testaukset ja vanhempien jututtamisen.

5.2 Tukipartion toiminta ja sen kehittäminen

Perheet olivat tukipartion toimintaan ja heidän tekemiin kotikäynteihin pääosin tyytyväisiä. Yhteistyö tukipartion kanssa oli onnistunutta ja tukipartion toiminta koettiin luottamuksellisena. Yhden vastaa-
jan mielestä tukipartion tulisi ilmoittaa tulostaan aikaisemmin eikä tehdä niin sanottuja yllätyskoti-
käyntejä.

Tukipartio koki tukevansa perheitä useilla tavoilla. Kuvio 2 kuvaa, miten perheet kokivat tukipartion tukevan heitä analyysimme mukaan. Erityisesti keskusteluapu nimenomaan tasavertaisena keskus-
telukumppanina nousi esille. Tukipartio-ohjaajat pystyivät hyödyntämään omaa elämäkokemustaan
ja tietouttaan perheiden auttamiseksi. Tukipartio antoi myös vertaistukea vanhemman rooliin. Erityi-
sesti isät saattoivat joskus tarvita vertaistukea vanhemmuuteen ja isän rooliin. Tukipartio-ohjaajat
myös neuvoivat tuomittua ja hänen perhettään sekä ohjasivat heitä tarvittaessa muiden palveluiden
piiriin. Kannustaminen ja positiivisuuden korostaminen tukivat perheitä ja päihdetestit koettiin tär-
keänä osana tukipartion antamaa tukea. Perheiden kotona tehtävää työtä pidettiin arvokkaana, sillä
se edesauttaa esimerkiksi perheen yleisen ilmapiirin seuraamista.

KUVIO 2. Tukipartion antama tuki.

Tukipartio koki, että perheiden suhtautuminen heidän tekemiinsä kotikäynteihin oli pääosin positiivista, koska käynnit miellettiin osaksi tuomiota. Tukipartio-ohjaajien mielestä heidän toimintaansa voitiin pitää joustavana ja hienovaraisena. Tukipartio koki ottavansa koko perheen huomioon juttele-
malla myös perheenjäsenten kanssa. Lapsiperheissä tukipartio huomioi aina lapsen iän ja kehitysta-
son. Tukipartio-ohjaajat saattoivat esittää vanhemman ystävää, mikäli lapset eivät tienneet valvo-
tusta koevapaudesta. Kotikäynnit suoritettiin pareittain, jolloin toinen pystyi tarvittaessa leikkimään
lapsen kanssa ja kun pari teki päihdetestin tuomitulle. Tarkastuskäynnit voitiin myös tehdä myös ko-
din ulkopuolella, esimerkiksi autossa.

Viranomaisten käynnit voivat myös joissain tapauksissa rasittaa perheenjäseniä tai itse valvottua, jos valvotun koevapauden ehtoja ei ole sisäistetty tarpeeksi hyvin.

Alaikäisille lapsille ei ole välttämättä kerrottu keitä tukipartiolaiset ovat ja olemmekin leikkineet valvotun tuttuja ja pyrkineet olemaan mahdollisimman luontevia.

Itse tykkäisin jututtaa puolisoita erikseen ja ehkä jopa kahden, jotta pääsisi sellaiseen vastaukseen, jossa hänen ei tarvitse jännittää puolison tai muiden työntekijöiden mielipidettä. Harvemmin tällaista tilannetta onnistuu järjestää luontevasti.

Kuinka kuullaan mitä valvottu rivien välissä tai sanojen takana tarkoittaa?

Perheet kokivat tukipartion antaman tuen pääsääntöisesti hyväksi ja tukipartio-ohjaajien mukaan heidän saamansa palaute työstä oli yleensä positiivista. Kolme vastaajaa oli sitä mieltä, että he eivät kokeneet saaneensa tukipartiolta tukea. Nämä vastaajat eivät myöskään kokeneet tarvitsevansa tukea tukipartiolta eikä tukipartion tarvinnut muuttaa toimintatapojaan. Loput vastaajista olivat sitä mieltä, että tukipartio oli toiminut käynneillään reilusti. Tukipartion koettiin kannustaneen ja auttaneen perheitä. Heiltä oli saanut muun muassa keskusteluapua arkielämäänsä liittyen. Myös puhallus- ja virtsatestit oli otettu hienovaraisesti, niin etteivät lapset olleet nähneet testien tekemistä.

5.3 Perheiden tuen tarve

Suurin osa perheistä koki saavansa riittävästi tukea valvotun koevapauden aikana. He kertoivat saavansa tukea sosiaali- ja päihdetyöstä, avovankilan henkilökunnalta, kuntouttavasta työtoiminnasta sekä läheisiltä. Osalla perheistä tukea oli paljon saatavilla niin viranomaisilta kuin läheisiltäkin, kun taas osa heistä koki, että heillä ei ollut lainkaan tuen tarvetta. Viranomaisten antama sosiaalinen tuki koettiin konkreettisena auttamis- ja neuvontatyönä, jolla tuettiin perheen rikoksetonta elämää. Viranomaisten antamaa tukea pidettiin tärkeänä käytännön asioihin liittyen. Yksi vastaajista kertoi päihdetyön positiivisista vaikutuksista elämäänsä ja siitä kuinka päihhteettömyyden myötä hän oli aloittanut uuden parisuhteen. Päihhteettömyys oli myös auttanut vahvistamaan suhteita omiin lapsiin.

Tukipartion ohjaajien vastauksien mukaan valvottua koevapautta suorittavat perheet saivat erilaista apua monilta eri tahoilta. Yleisimpiä auttavia tahoja olivat kunnan perhetyöntekijät, sosiaali- ja päihdetyö, parisuhdeneuvonta sekä läheiset ja sukulaiset. Lapsiperheet olivat usein lastensuojelun asiakkaita, jolloin he saivat tukea myös sitä kautta. Vastauksista kävi ilmi, että joskus nimenomaan perheen isät saattaisivat tarvita enemmän apua lapsiperheen arkeen opettelemisessa.

Isille enemmän tukea, jos ei ole tottunut öitä valvomaan sairaan lapsen kanssa ja huolehtimaan muistakin kuin itsestä.

Perheen kokonaistilanteen kartoitus olisi hyvä tehdä ainakin silloin kun perheessä on lapsia. Yleensä voidaan kuitenkin sanoa, että valvottavilla on kyllä tukea jo ja he ovat usein esim. lastensuojelun asiakkaita.

KUVIO 3. Perheiden tuen tarve.

Kuvio 3 kuvaa perheiden tuen tarvetta analyysimme mukaan. Perheet kokivat saatavilla olevan tuen riittäväksi sekä tukipartion että muiden auttavien toimijoiden tahoilta. Perheillä ei ollut vastausten perusteella tarvetta lisätuelle.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Haastattelulomakkeet antoivat paljon tietoa valvotusta koevapaudesta ja sen vaikutuksista perheiden arkeen. Saimme tietoa perheiden tuentarpeesta sekä tukipartion roolista tuen antajana. Vastauksissa nousi esille myös tukipartiotoiminnan kehittäminen niin, että tuomitun lisäksi koko perhettä olisi mahdollista tukea nykyistä paremmin.

Valvotun koevapauden vaikutukset perheeseen nähtiin enimmäkseen positiivisina. Kyselyyn vastanneilla perheillä ei pääsääntöisesti ollut lisätuen tarvetta, koska he kokivat saavansa tarpeeksi tukea. Kyselyyn vastanneiden mukaan tukipartion tekemillä kotikäynneillä ei ollut merkittävää vaikutusta perheiden arkeen ja tukipartion antamaan tukeen oltiin pääosin tyytyväisiä. Myös tukipartion vastausten perusteella valvottu koevapaus vaikutti perheisiin positiivisesti ja tukipartion käynnit eivät myöskään tukipartion näkökulmasta vaikuttaneet perheisiin suuremmin. Tukipartio koki tukevansa perheitä, mutta esimerkiksi keskusteluja perheenjäsenten ja tuomitun kanssa voisi lisätä ennen valvotun koevapauden alkua.

6.1 Valvottu koevapaus perheissä

Valvottu koevapaus on suuri muutos perheessä. Perheenjäsenen vankilasta kotiutuminen ja valvotun koevapauden ehtojen noudattaminen vaikuttaa koko perheen arkeen. Perheen on sopeuduttava moneen muutokseen valvotun koevapauden aikana; heidän on opittava elämään taas normaalia arkea ja toisaalta heidän on hyväksyttävä kaikki valvotun koevapauden tuomat rajoitteet ja velvollisuudet. Suurin osa vastaajista koki saavansa riittävästi tukea valvotun koevapauden aikana. Vastajat kertoivat saavansa tukea sosiaali- ja päihdetyöstä, avovankilan henkilökunnalta, kuntouttavasta työtoiminnasta sekä läheisiltä. Vastaukset perheille esitettyihin kysymyksiin perheen tuen tarpeesta antoivat käsityksen, että osalla perheillä tukea oli paljon saatavilla niin viranomaisilta kuin läheisiltäkin ja osa koki, että heillä ei ollut lainkaan tuen tarvetta. Viranomaisten antama sosiaalinen tuki koettiin konkreettisena auttamis- ja neuvontatyönä, jolla edesautettiin vangin ja perheen rikoksetonta elämää. Perheiden tukipalvelut vastasivat siis heidän avuntarvettaan, koska perheet eivät kokeneet tarvetta lisätuelle.

Valvottuun koevapauteen kuuluvien kotikäyntien vaikutuksia lapsiin käsiteltiin vastauksissa eri tavoin. Muutama vastaajista kertoi, että lapsille on kerrottu rehellisesti valvotusta koevapaudesta. Tällöin kyseessä on todennäköisesti ollut sen ikäinen lapsi, että hänen ikätasonsa huomioiden on ollut tärkeää tietää mitä perheessä tapahtuu. Valvotun koevapauden esille tuominen tekee asiasta koko perheelle yhteisen, jolloin lapsen luottamus ja turvallisuus aikuisia kohtaan pysyy myös vahvana. Useat vastaajista kuitenkin kertoivat, että lapsille ei ollut kerrottu valvotusta koevapaudesta. Lapset eivät olleet tietoisia rangaistuksesta tai heille oli kerrottu vain joitain konkreettisia asioita valvotusta koevapaudesta, esimerkiksi isän kotiintuloajat. Jäimmekin pohtimaan miksi lapset eivät tienneet valvotusta koevapaudesta enempää. Lapsen ikätaso on voitu huomioida, jolloin heidän ei ole ollut välttämätöntä tietää enempää. Toisaalta häpeä ja pelko valvotusta koevapaudesta on voinut vaikuttaa asiaan. Valvottu koevapaus voidaan kokea häpeälliseksi, eikä siitä välttämättä mielellään puhuta perheen sisällä eikä ulkopuolisten kanssa. Toisaalta ennen valvotun koevapauden täytäntöönpanoa alaikäisen lapsen mielipide olisi kuultava. Lapsen mielipidettä ei välttämättä tarvitse selvittää, jos se

vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos se on muuten tarpeetonta esimerkiksi perheen, lastensuojelun ja vankilan jo meneillään olevan tiiviin yhteistyön vuoksi (Laki valvotusta koevapaudesta (629/2013) 41 §). Salailu ei kuitenkaan ole lapsen kannalta välttämättä paras ratkaisu, sillä lapsi voi aistia jotain olevan tekeillä. Vanhemman ja lapsen välinen luottamus voi myös kärsiä, jos lapsi saa kuulla valvotusta koevapaudesta joltain ulkopuoliselta henkilöltä, esimerkiksi kaveriltaan. Tukipartio-työn kehittämiseksi nousi ajatus, että tukipartio-ohjaajien toimenkuvaan voisi kuulua keskusteleminen yhdessä koko perheen kanssa heidän tilanteestaan. Tukipartio kannustaisi perheitä samalla rehellisyyteen ja lasten kanssa toimiessa ottaisi huomioon heidän ikätasonsa. Keskustelujen ja rehellisyyden myötä tukipartio-ohjaajien työ helpottuisi esimerkiksi päihdetestien osalta. Päihdetestejä ei tarvitsisi tällöin enää salailla, vaan siitä tulisi kaikkien tiedossa oleva hyväksytty asia.

Osa perheistä koki valvotun koevapauden rajoittavan liikkumista ja harrastuksia, hidastavan arkea ja samalla tiukat aikataulut koettiin haasteena tai rajoitteena. Toisaalta osa perheistä taas ei kokenut valvottua koevapautta arkea haittaavana. Valvottu koevapaus on osa vangille langetettua rangaistusta, johon tiukat aikataulut ja rajoitteet kuuluvat. Vangin ja vangen perheen on tuen avulla hyväksyttävä nämä rajoitteet. Tukipartion vastausten perusteella valvottu koevapaus vaikutti perheisiin myös eri tavoin. Vaikutukset heijastuvat esimerkiksi perhe-elämään. Valvotun koevapauden myötä perheet yhtenäistyvät ja vankilasta kotiutunut perheenjäsen pystyi uudelleen liittymään perheeseen. Samalla tuomitun vanhemmuus vahvistui ja kasvatusvastuu jakautui myös hänelle. Tuomittu pystyi siis osallistumaan perheen arkeen toisin kuin vankilassa ollessaan. Tuomitun kotiutuminen vaikutti samalla myös mahdolliseen parisuhteeseen, kun molemmat osapuolet olivat taas kotona. Tuomio voi herättää monenlaisia tunteita sekä tuomitussa että kumppanissa ja tunteiden käsittelyyn on joskus tarpeen ulkopuolinen apu, esimerkiksi parisuhdeneuvonta. Toinen osapuoli voi esimerkiksi tuntea katkeruutta jäätyään yksin suoriutumaan perheen arjesta, kun taas toinen voi kokea syyllisyyttä jouduttuaan pois perheensä luota. Tunteiden käsitteleminen on tällöin tärkeää perheen hyvinvoinnin kannalta.

Valvotun koevapauden myötä perheiden tulee siis sitoutua noudattamaan tiettyjä rajoja ja aikatauluja, jolloin heidän arkensa on tietyltä osin rajoitettua. Kuitenkin esimerkiksi tuomitun päihteettömyys voi tuoda perheenjäsenille turvaa, etenkin jos päihteiden käyttö on ollut ongelmallista tai siihen on liittynyt väkivaltaa. Päihteettömyys voi myös vähentää uusintarikollisuuden riskiä. Valvottu koevapaus siis edesauttaa tuomitun arjen hallintataitojen kehittymistä rajoitusten avulla, jolloin myös perheen hyvinvointi voi kasvaa. Perheenjäsenen kotiutuminen vaatii kuitenkin kaikilta perheessä myös totuttelua ja voimavaroja, koska tuomittu liittyykin takaisin arkielämään. Tällöin perheenjäsenetkin voivat tarvita tukea jopa perheen ulkopuolelta. Valvottua koevapautta suorittaessa tuomitun sosiaalisten suhteiden ylläpito helpottui. Tuomittu pystyi pitämään yhteyttä esimerkiksi ystäviinsä ja sukulaisiinsa vapaasti toisin kuin vankilassa, mikä saattoi vähentää eristyneisyyden tunnetta ja uusintarikollisuuden riskiä.

Valvotulla koevapaudella oli siis paljon sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia perheeseen. Tällöin tuen merkitys voi olla suuri. Etenkin keskustelut tukipartion ja perheiden välillä koettiin merkityksellisiksi ja koko perheen hyvinvointia tukeviksi. Perheiden vastaukset antoivat viitteitä siitä, että rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjaukset näkyivät myös perheiden arjessa, sillä perheenjäsenet kokivat tulleen huomioituksi tukipartion toimesta. Tukipartio-ohjaajien työtä voidaan

pitää arvokkaana, sillä heillä on mahdollisuus toimia perheen omassa kodissa. Tukipartiotyön kehittäminen myös koko perheen hyvinvointia parantavaksi voi edistää perheen integroitumista takaisin täysivaltaiseksi yhteiskunnan jäseniksi. Varhainen puuttuminen mahdollisiin ongelmiin on kaikkien eduksi.

6.2 Tukipartion rooli auttajana

Tukipartion toimintaan ja heidän tekemiinsä kotikäynteihin oltiin pääosin tyytyväisiä. Perheet kertoivat, että yhteistyö tukipartion kanssa oli onnistunutta. Vaikka tukipartion ohjaajille ei ollut valtakunnallisia yhteisiä ohjeistuksia siitä miten tulisi toimia, vastausten mukaan perheet olivat heidän toimintaansa pääosin tyytyväisiä. Tukipartion toiminta koettiin luottamuksellisena ja toiminnan tavoitteissaan mainittu elämänhallinnan ja rikoksettoman elämän tukeminen onnistui siinä määrin mitä resurssit mahdollistivat. Perheiden tukemiseksi myös muiden auttavien toimijoiden toivottiin kehittävän toimintaansa esimerkiksi lisäämällä yhteistyötä eri verkostojen välillä. Esimerkiksi vankilan ja lastensuojelun välistä yhteistyötä voisi parantaa.

Valvotussa koevapaudessa toimitaan aina normaalisuuseriaatteen mukaan, eli jokainen tuomittu on oikeutettu yhteiskunnan normaaleihin palveluihin ja etuuksiin, mutta samalla suorittavan liikumisvapautta on rajoitettu. Normaalisuuseriaate, jokaisen kansalaisen liikkumisvapaus ja yksityiselämän suoja ovat siis osittain rajoitettu valvotussa koevapaudessa. Rajoituksista johtuen osa valvottua koevapautta suorittavista saattavat kokea epämukavuutta ja ahdistusta tuomion aikana. Tukipartion toivottiin esimerkiksi ilmoittavan tarkastuskäynneistään aikaisemmin. Yllättävät käynnit ovat voineet aiheuttaa haittaa perheille tai tuomitulle, jos he ovat olleet tarkkoja yksityisyydestään ennen tuomiota. Tukipartio voisi myös keskustella perheiden ja tuomitun kanssa siitä, millainen varoitusaika käynneille olisi sopiva.

Tukipartiotyön kehittämiseksi nousi esille erityisesti yksilökeskustelu puolison kanssa jo ennen koevapauden alkua. Keskustelu voisi olla hyödyllinen erityisesti parisuhdeväkivaltaa kokeneissa perheissä, kun tuomittu muuttaa takaisin uhrinsa luo. Yksilökeskustelu mahdollistaa puolison aidon mielipiteen kuulemisen tuomitun muuttaessa samaan talouteen. Yksilökeskusteluista toivottiin yleistä käytäntöä, jolloin se suoritettaisiin rutiinina aina, mikäli tuomittu suorittaisi rangaistusta samassa taloudessa toisen kanssa. Yhtenäisten toimintapojen muodostaminen tukipartiolle voisi selkeyttää ohjaajien toimenkuvaa ja parantaa työn laatua. Mikäli perheitä siis haluttaisiin tulevaisuudessa tukea enemmän, resursseja työhön täytyisi lisätä. Keskustelut ennen valvotun koevapauden alkua vaatisivat työntekijöiltä enemmän aikaa.

Aiemmin mainitussa Ira-Maria Rannan vuonna 2013 tehdyssä opinnäytetyössä *Tuki ja kontrolli Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen tukipartiossa* nousi esille, etteivät resurssit tukeneet lisääntyvän perhetyön ajatusta tuolloin Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella. Myös meidän tutkimuksessamme nousi esille, ettei perhetyön lisäämiselle toistaiseksi riittänyt aika Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella. Liz Walkerin tutkimuksessa, *His mam, my dad, my girlfriend, loads of people used to bring him up: the value of social support for (ex) offender fathers*, painotettiin vanhemmuuden tukemisen tärkeyttä. Tutkimuksessamme nousi esille myös nimenomaan isyyden tukeminen, jota jokin mahdollisesti tukipartion ulkopuolinen taho voisi kehittää, mikäli tarve tällaiselle tuelle

kasvaa. Toisaalta perheet itse eivät maininneet tuen tarpeesta vanhemmuuden saralla, joten asia vaatisi enemmän tutkimusta.

Tukipartion vastauksista nousi esille ajatus, että perheet saivat riittävästi tukea valvotun koevapauden aikana ja tukea täytyisi lisätä enemmän nimenomaan yksineläville valvottua koevapautta suorittaville henkilöille. Tutkimuksessamme emme huomioineet yksineläviä valvottua koevapautta suorittavia, mutta olisi varmaan aiheellista pohtia, tarvitseeko valvottua koevapautta suorittavien perheiden tukemiseen investoida enemmän vai tarvitsisivatko yksinelävät sittenkin enemmän tukea rangaistusta suorittaakseen. Tätä varten pitäisi selvittää yksinelävien valvottua koevapautta suorittavien tuen tarve.

Vaikka tukipartion toimintaan oltiin pääosin tyytyväisiä, olisi siinä silti kehitettävää. Tukipartion vastauksista nousi esiin työn painopiste. Halutaanko tukipartion toiminnan keskittyvän entistä enemmän koko perheen hyvinvoinnin tukemiseen vai saavatko perheet jo riittävästi tukea muilta tahoilta. Perheiden tukeminen vaatisi enemmän rahaa ja aikaa, kouluttautumista sekä erilaista työsuunnittelua. Toisaalta harva viranomainen pääsee asiakastyössään tukipartiota lähemmäs perheitä, jolloin jonkinlainen perhetyön perehdytys ja perhekeskeisyyden lisääminen tukipartiotoimintaan voisi lisätä perheiden auttamismahdollisuuksia etenkin ongelmien varhaisessa vaiheessa. Myös työntekijöiden lisäkoulutus päihdetyöhön tukisi asiakkaiden hyvinvointia, sillä päihdetyön merkitys korostui perheiden vastauksissa. Erilaisten keskustelutekniikoiden kehittäminen antaisi työntekijöille parempia valmiuksia vuorovaikutukselliseen työhön koko perheen parissa. Tukipartio-ohjaajien työ- ja koulustaustat olivat hyvin erilaisia, joten työntekijöiden kouluttaminen yhtenäistäisi heidän osaamistaan.

7 POHDINTA

Opinnäytetyölle oli tarve toimeksiantajaltamme. Olimme motivoituneita ja innostuneita aiheesta, koska halusimme syventää tietouttamme rikosseuraamusalueelta. Alussa haastetta työn tekemiseen ja suunnitteluun toi aiheen rajaus. Työsuunnitelmasta saatu hyvä palaute antoi lisää motivaatiota jatkaa työn tekemistä. Kevään aikana tapasimme sekä ohjaajamme koululla että toimeksiantajan. Työstimme samalla työtä eteenpäin, mutta kevät oli haasteellinen pitkän harjoittelujakson takia. Teimme kevään aikana hieman lisäyksiä teoriapohjaan ja suunnittelimme perheiden lomakehaastattelua. Haasteita työn aikana aiheutti myös kolmen hengen ryhmätyöskentely. Välillä oli vaikeaa löytää yhteistä aikaa. Vaikka emme päässeet usein yhdessä samaan paikkaan tekemään työtä, saimme pidettyä yhteyttä muilla keinoin kuten puhelimitse ja sosiaalisen median välityksellä.

Koko opinnäytetyöprosessin ajan meillä oli yhteys työn ohjaajaamme Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueelta. Olimme yhteydessä sähköpostitse, puhelimitse ja tapasimme muutaman kerran myös kasvotusten. Yhteistyön ohjaajan toimeksiantajan puolelta helpotti työmme tekoa ja piti motivaatiota yllä. Toimeksiantajan vastuulla oli etsiä meille haastateltavat perheet ja toimia linkkinä yhteistyön helpottamisessa tukipartion, rikosseuraamuslaitoksen ja perheiden välillä. Emme itse valinneet perheitä haastateltavaksi, vaan valinnan teki tukipartion esimies ja opinnäytetyön ohjaaja toimeksiantajan puolelta. Tukipartion tapaaminen ennen lomakkeiden eteenpäin laittamista oli tärkeää, koska halusimme laajentaa tukipartio-ohjaajien tietämystä työstämme. Näin tukipartio-ohjaajat pystyivät motivoimaan vastaajia kyselyyn osallistumisessa.

Opimme työn aikana paljon valvotusta koevapaudesta ja tuen tarpeesta sitä suorittavan perheessä. Opinnäytetyöprosessi kehitti yhteistyötaitoja niin ryhmäläisten kuin muiden ohjaavien tahojen kanssa. Myös vuorovaikutustaitomme kehittyivät ja opimme sekä saamaan että antamaan palautetta opinnäytetyöskentelyn aikana. Lisäksi opimme sietämään epävarmuutta, keskeneräisyyttä ja luottamaan toisiin ihmisiin enemmän. Toisaalta opinnäytetyö opetti myös tekemiemme virheiden kautta. Opinnäytetyöprosessi ja kvalitatiivisen työn tekeminen kun oli meille kaikille uutta, joten virheiltä emme voineet välttyä. Lähdekirjallisuuden etsiminen oli ajoittain haasteellista, koska esimerkiksi tukipartion toiminta oli vielä niin uutta. Lomakehaastattelun tekeminen oli myös ajoittain haastavaa, koska sen tekeminen oli meille uutta. Saimme kuitenkin koko prosessin ajan ohjausta työhömme ja ohjaajien tapaamisen jälkeen ajatuksemme olivatkin usein huojentuneet ja selkeämmät kuin aikaisemmin.

Tutkimuksen huolellisemmalla suunnittelulla olisimme voineet saada perheiltä syvempää tietoa valvottuun koevapauteen liittyen. Mikäli olisimme haastatelleet perheitä kasvotusten, olisimme saaneet paremman vuorovaikutuskontaktin heihin. Tällöin olisimme myös voineet saada erilaisia vastauksia kysymyksiimme ja voineet tarvittaessa esittää tarkentavia lisäkysymyksiä, jolloin vastauksista olisi saanut laajempia. Toivoimme perheiden näkökulman painottuvan tutkimuksessa, mutta lomakehaastattelu ei mahdollistanut tätä tarpeeksi. Tutkimuksen kolmesta tutkimuskysymyksestä viimeinen, millaista tukea suorittavan läheise itse kokevat tarpeelliseksi, jäi perheiden vastausten perusteella vaillinaiseksi, mutta pystyimme täydentämään perheiltä saamia vastauksia tukipartion näkökulmasta. Mikäli olisimme tehneet lomakehaastattelun ainoastaan valvottua koevapautta suorittaville

perheille ja jättäneet tukipartion haastattelun pois, olisimme saaneet vain hyvin suppeaa tietoa. Tukipartion lomakehaastattelu toi kuitenkin kaivattua lisätietoa tutkimukseen ja täydensi perheiltä saatua tietoa.

Tukipartion tekemä työ koettiin perheiden näkökulmasta hyvänä ja heiltä saatavaa tukea riittävänä. Tukipartion toivottiin ilmoittavan tarkastuskäynneistään aiemmin. Tutkimuksessa nousi esille, että työtä pystyisi kehittämään keskustelemalla perheiden kanssa jo ennen valvotun koevapauden alkua. Tällöin tukipartio-ohjaajat voisivat keskustella perheiden kanssa millainen ennakoilmoitus tarkastuskäynneistä olisi kaikkia osapuolia tyydyttävä. Erityisesti perheenjäsenten kanssa yksilöidyt keskustelut ennen koevapauden alkua voisivat helpottaa perheen tukemisessa. Keskustelut voisivat auttaa erityisesti perheitä, joissa on ollut aiemmin lähisuhdeväkivaltaa. Lisäksi keskustelujen avulla työntekijät voisivat kannustaa ja auttaa perheitä keskustelemaan valvotusta koevapaudesta rehellisesti lastensa kanssa. Tällöin vanhempien tai tukipartio-ohjaajien ei tarvitsisi salata lapsilta valvottuun koevapauteen kuuluvia asioita ja tukipartio-ohjaajien ammatillisuus kasvaisi. Tukipartio-ohjaajien koulutus- ja työhistoria vaihteli paljon ja koska tukipartiotyötä tehdään pitkälti myös omalla persoonalla ja elämäkokemuksella, heidän työskentelytavoissaan on väistämättä eroja. Tukipartio-ohjaajien vuorovaikutustaitoja voitaisiin tarvittaessa lisätä ja yhtenäistää kouluttamalla, jolloin he pystyisivät paremmin tulkitsemaan myös perheiden ilmapiiiriä ja viestintää. Vuorovaikutustaitojen kehittäminen helpottaisi myös perheiden kanssa keskustelemista. Tarvittaessa lisäperehdytys perhe- ja päihdetyöhön etenkin ongelmatilanteissa voisi helpottaa varhaista puuttumista ongelmiin ja yhtenäistäisi työntekijöiden osaamista.

Tutkimus osoitti, että tukipartiotyö vastaa perheiden tarpeisiin Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella. Perheet pitivät nimenomaan tukipartiolta saatua keskusteluapua ja kannustusta merkityksellisenä tukimuotona. Tukipartiotyön kehittäminen vaatisi aikaa ja rahaa. Vaikka perheiden tukeminen ei kuulu tukipartion ensisijaisiin tehtäviin, asiakkaiden kotona tehtävä työ mahdollistaisi sellaisiin epäkohtiin puuttumisen, mitä joku toinen viranomainen ei esimerkiksi omassa toimistossaan työskennellessään tulisi välttämättä huomaamaan. Tukipartiotyön kehittäminen ja työn laadun ylläpitäminen olisi siis tärkeää. Tutkimus nosti esille asioita, joiden avulla valvottua koevapautta suorittavia perheitä voisi tukea tulevaisuudessa vieläkin paremmin. Yhtenäisten linjausten laatiminen esimerkiksi lähisuhdeväkivaltaa kokeneisiin perheisiin ja työntekijöiden lisäperehdytys voisi tukea perheiden hyvinvointia tulevaisuudessa. Rikosseuraamuslaitos voi hyödyntää opinnäytetyöstä saatua tietoa myös muita rangaistusmuotoja suorittavien perheiden kanssa, sillä tukipartiotyön kehittäminen vaikuttaa positiivisesti myös tukipartion muuhun asiakaskuntaan.

Rikosseuraamuslaitoksen lisäksi myös muut sosiaalialan toimijat voivat hyödyntää opinnäytetyöllä saatua tietoa. Rikosseuraamuslaitoksen kanssa tehtävää yhteistyötä voisi kehittää muiden tahojen välillä, jotta asiakkaita pystyttäisiin tukemaan mahdollisimman tehokkaasti. Opinnäytetyö nosti esiin myös uuden tutkimusidean isyyden tukemiseen rikosseuraamusalalla. Ideaa voisi lähteä toteuttamaan esimerkiksi tutkimuksellisenä opinnäytetyönä. Mikäli tuen tarvetta olisi, voisi jokin taho alkaa kehittää tarpeen mukaista palvelua. Opinnäytetyön avulla olisi mahdollista kehittää useiden toimijoiden työtä, mikäli rikosseuraamusasiakkaiden ja heidän perheidensä palveluita ja hyvinvointia halutaan edistää.

Esittelimme työmme toimeksiantajallemme ja muille Rikosseuraamuslaitoksen toimijoille marras-kuussa 2015 heidän yhteistyöpalaverissaan lisäalassa. Saimme työstämme positiivista palautetta sekä Rikosseuraamuslaitoksen yhteyshenkilöltämme että muilta palaverissa olleilta Itä-Pohjois-Suomen alueen Rikosseuraamuslaitoksen työntekijöiltä. Heidän mielestään työ vahvisti Rikosseuraamuslaitoksen näkemyksiä työn kehittämisen tarpeista. Tutkimuksemme siis auttoi toimeksiantajaa kehittämään perheiden kanssa tehtävää työtä. Kokouksessa ilmeni myös uusia jatkotutkimusideoita. Tutkimuksella voitaisiin selvittää kokevatko perheet eri palvelut ja prosessit irralliseksi, esimerkiksi Rikosseuraamuslaitoksen työ ja lastensuojelu valvotussa koevapaudessa. Miten yhteistyö lastensuojelun, Rikosseuraamuslaitoksen ja muun sosiaalihuollon kanssa toimii? Tukipartion ja lastensuojelun välinen yhteistyö voisi olla erittäin kannattavaa, koska tukipartio menee perheiden luo kotikäynnille lyhyellä varoitusaajalla. Tällöin perheet eivät osaa varautua tuloon ja tukipartio näkee perheen realistisen tilanteen, joka voi jäädä lastensuojelun työntekijöiltä joskus näkemättä.

Palaverissa saimme palautetta, ettei perheiden lomakekyselyssä kysytty kuka perheenjäsen vastasi siihen. Saatekirjeessä painotimme, että lomakkeeseen voi vastata kuka vain perheenjäsenistä, mutta kysyimme lomakkeen taustatiedoissa kuinka kauan vastaaja on suorittanut valvottua koevapautta. Oletimme siis, että kaikkiin lomakkeisiin oli vastannut itse valvotussa koevapaudessa oleva, mutta emme voineet tietää vastaajaa varmasti. Todennäköistä oli, että vastaaja on ollut aina valvotussa koevapaudessa oleva, vaikka halusimme koko perheen näkökulmaa. Muutamista vastauksista kuitenkin huomasimme, että vastauksia oli pohdittu yhdessä perheenä. Taustatiedoissa olisi pitänyt kysyä, että kuka perheestä vastaa lomakkeeseen. Tätä kautta olisimme saaneet uutta näkökulmaa tutkimukseen, kun joku toinen perheenjäsen olisi vastannut. Lomakehaastattelun olisi voinut kohdistaa vain jollekin perheenjäsenelle tai olisimme voineet tehdä kokonaan toisen lomakkeen, näin olisimme saaneet luultavasti erilaisia vastauksia. Tätä kautta olisimme voineet saada aidomman ja laajemman kuvan siitä miten valvottu koevapaus vaikuttaa perheeseen.

Joitakin asioita opinnäytetyössämme olisimme siis voineet tehdä eri tavalla ja huolellisemmin. Elämäntilanteemme olivat haastavat, koska kaksi opinnäytetyömme ryhmäläisistä sai opinnäytetyöprosessin aikana perheenisäystä. Saimme silti kaiken valmiiksi lähes aikataulussa, johon olimme tyytyväisiä. Opimme prosessin aikana paljon rikosseuraamusalasta, johon koimme mielenkiintoa opinnäytetyön alkaessa. Opimme myös paljon tutkimuksen tekemisestä. Tutkimuksen tekeminen vaatii monia vaiheita ja jokaisen vaiheen suorittaminen vaikuttaa lopputulokseen. Huolellinen suunnittelu on erityisen tärkeää tutkimusta tehdessä. Työn tekeminen oli siis suuri oppimiskokemus ja olimme erityisen tyytyväisiä, että pystyimme samalla auttamaan toimeksiantajaamme tukipartion ja Rikosseuraamuslaitoksen perheiden kanssa tehtävän työn kehittämisessä.

LÄHTEET

- Aineistohallinnan käsikirja. 2015. *Tutkittavien informointi* [verkojulkaisu]. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [viitattu 12.11.2015]. Saatavissa: <http://www.fsd.uta.fi/aineistohallinta/fi/tutkittavien-informointi.html>
- Anderson, P. 2014. *Valvotun koevapauden täytäntöönpano*. Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja. Toistaiseksi julkaisematon. Saatavissa: Rikosseuraamuslaitos.
- Danielsson, P. & Mäkipää, L. 2013. Näyttö sähköisen valvonnan vaikuttavuudesta lisäänty [verkoartikkeli]. *Haaste* 1/2013 [viitattu 31.5.2015]. Saatavissa: <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarasto/haaste12013/nayttosahkoisenvalvonnanvaikuttavuudestalisaaenty.html>
- Faurie, M. & Kalliomaa-Puha, L. 2010. Jääkaappi, osoite vai sukuside? Perheen määritelmät sosiaalilainsäädännössä. Teoksessa Hämäläinen, U. & Kangas, O. (toim.). *Perhepiirissä*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Gothóni, R. 2014. *Auttava kohtaaminen 2. Sielunhoidon menetelmät ja käytännöt*. Viro: Tallinna Raamattutrukikoda.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. *Tutki ja kirjoita*. Hämeenlinna: Helsinki: Tammi.
- Juhila, K. 2006. *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Kivivuori, J. 2009. Syrjäytymisen määrittelyä. Teoksessa Kivivuori, J. (toim.). *Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus: Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta* [verkojulkaisu]. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 1-6 [viitattu 31.5.2015]. Saatavissa: http://www.optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/tutkimustiedonantoja-sarja/MqsfY5xh9/94_nuorten_syrj_ytyminen.pdf
- Kyngäs, H. & Vanhanen, L. 1999. Sisällön analyysi. *Hoitotiede* Vol 11, no 1/99.
- Laki valvotusta koevapaudesta L 23.8.2013/629. Finlex. Lainsäädäntö [viitattu 30.11.2014]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20130629>
- Lastensuojelulaki L 13.4.2007/417. Finlex. Lainsäädäntö [viitattu 25.11.2014]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lindeborg, H., Suonio, M. & Lassila, T. 2014. Johdanto. Teoksessa: Lindeborg, H., Suonio, M. & Lassila, T. (toim.) *Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla*. Suomen Yliopistopaino Paino, 9-16.
- Myhrberg, P. 2012. *Vankeuden täytäntöönpano*. Tampere: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.
- Opetushallitus. 2014. *SWOT-analyysi* [verkojulkaisu]. Opetushallitus [viitattu 28.11.2014]. Saatavissa: http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/laadunhallinnan_tuki/wbl-toi/menetelmia_ja_tyovalineita/swot-analyysi

Portti vapauteen s.a.a. *Rikosseuraamus* [verkkojulkaisu]. Portti vapauteen [viitattu: 16.9.2015]. Saatavissa: http://www.porttivapauteen.fi/ammattilaiset/palvelutarjotin/palvelutarjotin_espoo/rikosseuraamus

Portti vapauteen s.a.b. *Valvottu koevapaus vankeuden loppuvaiheessa* [verkkojulkaisu]. Portti vapauteen [viitattu 11.10.2015]. Saatavissa: http://www.porttivapauteen.fi/laheiset/paiva_kerrallaan/laheinen/3._rangaistuksen_tulo_kotiin/3.1_valvottu_koevapaus_vankeuden_loppuvaiheessa

Piironen, J. 2014. Gogito, ergo sum. *Kontra* 1/2014. 30-31.

Ranta, I. 2013. *Tuki ja kontrolli Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen tukipartiossa*. Tikkurila: Laurea-ammattikorkeakoulu, rikosseuraamusalan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Riittinen, L. 2013. Vankien arviointi pohjautuu monen tieteenalan osaamiseen [verkkootikkeli]. *Haaste* 1/2013 [viitattu 31.5.2015]. Saatavissa: http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12013/vankienarviointipohjautuumonentieteenalan_osaamiseen.html

Rikoksentorjuntaneuvosto. 2013. *Rikokset ja rikollisuus* [verkkojulkaisu]. Rikoksentorjunta [viitattu 31.5.2015]. Saatavissa: <http://www.rikoksentorjunta.fi/fi/index/rikoksentorjunta/rikoksetjarikollisuus.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2015. *Uusintarikollisuus vähentynyt* [verkkojulkaisu]. Portti vapauteen [viitattu 1.6.2015]. Saatavissa: http://www.porttivapauteen.fi/ajankohtaista/3200/rikosseuraamuslaitos_uusintarikollisuus_vahentynyt

Rise 2013a. *Lapsi- ja perhetyön linjaukset* [verkkojulkaisu]. Rikosseuraamuslaitos [viitattu 17.11.2014]. Saatavissa: http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6G5krDHMF/Lapsi-_ja_perhetyon_periaatteet_.pdf

Rise 2013b. *Organisaatio* [verkkojulkaisu]. Rikosseuraamuslaitos [viitattu 12.10.2014]. Saatavissa: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/organisaatio.html>

Rise 2013c. *Rikosseuraamuslaitos* [verkkojulkaisu]. Rikosseuraamuslaitos [viitattu 12.10.2014]. Saatavissa: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos.html>

Rise 2013d. *Risen uudet lapsi- ja perhetyön linjaukset: Lapsi pääsee koskettamaan vanhempansa vankilatapaamisissa* [verkkojulkaisu]. Rikosseuraamuslaitos [viitattu 18.8.2015]. Saatavissa: http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteetjauutiset/2013/04/museovirastosaavank_ejaavuksiolavinlinnanmuurienkorjaukseen.html

Rise 2014a. *Arvot ja strategia* [verkkojulkaisu]. Rikosseuraamuslaitos [viitattu 12.10.2014]. Saatavissa: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/arvot.html>

Rise 2014b. *Yhdyskuntaseuraamustoimistot* [verkkojulkaisu]. Rikosseuraamuslaitos [viitattu 21.10.2014]. Saatavissa: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/yhdyskuntaseuraamustoimistot.html>

Rise. 2015. *Tukipartion työnkuvauslomake*. Toistaiseksi julkaisematon. Saatavissa: Rikosseuraamuslaitos.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Finlex. Lainsäädäntö [viitattu 28.10.2015]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidp1171728>

Terveyskirjasto. 2014. *Sosiaalinen tuki* [verkkojulkaisu]. Terveyskirjasto [viitattu 17.11.2014]. Saatavissa: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=onn00107

Tilastokeskus. 2014. *Lapsiperheiden vanhemmat aiempaa useammin sivilisäädyltään naimattomia* [verkkojulkaisu]. Stat.fi [viitattu 26.5.2015]. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/perh/2013/02/perh_2013_02_2014-11-21_tie_001_fi.html

Tilastokeskus. s.a. *Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen erot* [verkkojulkaisu]. Tilastokeskus [viitattu 29.11.2014]. Saatavissa: <http://tilastokeskus.fi/virsta/tkeruu/01/07/>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. *Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi*. Helsinki: Tammi.

Törrönen, M. 2012. *Onni on joka päivä. Lapsiperheen arki ja hyvinvointi*. Helsinki: Gaudeamus.

VAO ry. 2014. *Päivä kerrallaan: opas läheiselle ja rangaistukseen tuomitulle* [verkkojulkaisu]. Portti vapauteen [viitattu 1.6.2015]. Saatavissa: http://www.porttivapauteen.fi/filebank/867-Paiva_kerrallaan.pdf

Vilén, M., Seppänen, P. & Toivanen, R. 2010. *Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön*. Helsinki: Kirjapaja.

Walker, L. 2010. „His mam, my dad, my girlfriend, loads of people used to bring him up”: the value of social support for (ex) offender fathers [verkkootikkeli]. *Child & Family Social Work* 3/2010 [viitattu 4.6.2015]. Saatavissa: <http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1111/%28ISSN%291365-2206/issues>

Unicef. s.a. *YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista* [verkkojulkaisu]. Lastensuojelun keskusliitto [viitattu 10.9.2015]. Saatavissa: http://www.lskl.fi/files/206/LOS_sopimus.pdf

LIITE 1: TUTKIMUSLUPA

Päätös

23.2.2015

2/332/2015

Aino-Maria Kirkinen
 Veli-Pekka Kontio
 Emilia Sorjonen
 Savonia ammattikorkeakoulu
 PL 6,
 70201 Kuopio

Hakemuksenne 7.1.2015

Tutkimuslupahakemus

Olette hakeneet Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Savonia Ammatti-
 korkeakoulun Sosiaali- terveys-, ja liikunta-alan opinnäytetyötä varten.
 Opinnäytteen ohjaajana toimii yliopettaja Anne Waldén.

Tutkimuksen aihe

Valvottua koevapautta suorittavien perheiden tuen tarve.

Kohderyhmä

Kuopion tukipartion alueella koevapautta suorittavat perheet.

Tutkimuksen toteutus

Koevapautta suorittavien vangeille ja vankien perheille toimitettava lomake-
 kysely. Tukipartiohenkilöstön haastattelut.

Lupahakemus

Haette lupaa lomakekyselyn suorittamiseen.

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimuslu-
 van kyselylomakkeiden toimittamiseen valvottua koevapautta suorittaville
 vangeille. Lomakkeiden jako tulee tehdä rikosseuraamusesimies Anu Huus-
 kon välityksellä. Henkilöstön haastatteluihin tutkimuslupaa ei tarvita.

Osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja tutkimukseen osallistuvilta
 henkilöiltä tulisi pyytää yksilöity kirjallinen suostumus.

Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tun-
 nistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolis-

Osoite
 Lintulahdenkuja 4
 00530 HELSINKI

Puhelin
 029 56 88500

Telekopio
 029 56 88446

Sähköpostiosoite
 kirjaamo.riso@om.fi

2(2)

ten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilan tai yhdyskuntaseuraamustoimiston muulle toiminnalle.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää kopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle (Vernissakatu 2A, 01301 VANTAA). Opinnäytteenä tulee myös lähettää sähköpostitse tiivistelmä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön (peter.blomster@om.fi). Rikosseuraamuslaitos pidaattaa oikeuden julkaista opinnäytteen intranet- ja tiivistelmän internet-sivuillaan.

Tähän päätökseen voi hakea muutosta Helsingin hallinto-oikeudesta. Valitusosoitus liitteenä.

Kirsti Kuivajärvi
kehitysjohtaja

Peter Blomster
tutkija

Tiedoksi:

Itä-Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja

LIITE 2: LOMAKEHAASTATTELU PERHEILLE

Hei!

Olemme kolme sosionomi-opiskelijaa Iisalmen Savonia-ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyönä tutkimusta valvotun koevapauden vaikutuksesta sitä suorittavan perheeseen. Teidän perheessänne suoritetaan valvottua koevapautta. Valvottu koevapaus vaikuttaa koko teidän perheeseen ja teidän arkenne sujumiseen. Haluamme saada tietoa siitä, millainen on valvottua koevapautta suorittavan perheen tuen tarve ja millä tavoin tukipartio-ohjaajat voisivat huomioida suorittavia perheitä.

Ohessa on teille kyselylomake, jonka voitte täyttää yhdessä perheenä. Perheellä tarkoitamme kaikkia samassa taloudessa asuvia henkilöitä. Toivomme, että täytätte lomakkeen koko perheen voimin, niin että kaikkien ääni tulisi kuuluville. Tärkeintä meille kuitenkin on, että edes joku perheestänne vastaisi kysymyksiin.

Haemme mahdollisimman rehellisiä vastauksia kysymyksiimme. Opinnäytetyön tavoitteena on antaa tietoa tukipartion toiminnan kehittämiseen. Tieto auttaa kehittämään tukipartion työtä niin, että tulevaisuudessa perhettänne ja muita valvottua koevapautta suorittavia perheitä voidaan auttaa mahdollisimman hyvin ja toiveitanne kunnioittaen.

Kun olette vastanneet kysymyksiin, sulkekaa vastauslomake mukana tulleeeseen kuoreen. Näin kukaan ulkopuolinen ei näe vastauksia. Vastauksenne näkevät ainoastaan me kolme opinnäytetyötä tekevää opiskelijaa. Vastaaminen kysymyksiin tapahtuu nimettömänä, eikä kukaan saa tietää henkilöllisyyttänne. Toivomme, että annetta kuoren tukipartio-ohjaajille heidän seuraavalla käynnillään. Tukipartion ohjaajat toimittavat kuoren meille opiskelijoille.

Olemme kiitollisia jokaisesta vastauksestanne! Vastaamalla voitte vaikuttaa tukipartio-ohjaajien työhön ja tuoda esille sen, miten toivoisit heidän auttavan perhettänne.

Terveisin: Aino-Maria Kirkinen, Emilia Sorjonen ja Veli-Pekka Kontio, Savonia Ammattikorkeakoulu, Iisalmi.

Jos sinulla on lisää kysyttävää, voit laittaa kysymyksesi mihin tahansa alla olevaan osoitteeseen:

Aino-Maria.a.Kirkinen@edu.savonia.fi

Emilia.R.Sorjonen@edu.savonia.fi

Veli-Pekka.a.Kontio@edu.savonia.fi

Tai kysyä lisää Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue,

Tukipartio Kuopio,

tukipartio_kuopio.ipra@om.fi

puh. 050-520 9301

VALVOTTU KOEVAPPAUS PERHEESSÄNNE**Taustatiedot:**

Valvottua koevapautta suorittavan ikä_____ ja sukupuoli_____?

Valvotussa koevapaudessa olevan lisäksi taloudessa asuu (esim. avovaimo 36v. ja lapset 5v ja 10v)?:

Kuinka pitkään olet suorittanut valvottua koevapautta? _____kk

Ensin kysymme kysymyksiä siitä miten valvottu koevapaus näkyy perheessänne:

1. Kuvaile miten päivänne ovat muuttuneet valvotun koevapauden myötä.

2. Kerro miten tukipartion tekemät kotikäynnit vaikuttavat päivänne kulkuun.

Vastaa seuraaviin kysymyksiin (3-4) mikäli taloudessanne on alaikäisiä lapsia:

3. Miten olette kertoneet lapsillenne valvotusta koevapaudesta?

4. Miten lapsenne ovat suhtautuneet valvottuun koevapauteen (esimerkiksi tukipartion käynteihin ja päihdetesteihin)?

Seuraavat kysymykset käsittelevät tukipartio-ohjaajien toimintaa:

TIESITKÖ, että tukipartion ohjaajien tehtävänä on tukea ja valvoa valvotussa koevapaudessa olevia vankeja.

1. Oletteko olleet tietoisia, että tuen antaminen kuuluu tukipartion toimintaan? Kyllä__ Ei__

2. Kerro millaista tukea tukipartio on antanut valvotussa koevapaudessa olevalle ja sitä kautta teidän perheellenne.

3. Ovatko tukipartion käynnit aiheuttaneet haittaa perheellenne? Kyllä__ Ei__

Jos vastasit kyllä, millaista haittaa:

4. Mitä tukipartio voisi tehdä toisella tavalla tehdessään kotikäyntejä teille?

Vastaa seuraavin kysymyksiin (5) mikäli taloudessanne on alaikäisiä lapsia:

5. Miten tukipartio-ohjaajat ovat kotonanne käydessään ottaneet lapsenne huomioon?

Viimeiset kysymykset käsittelevät sitä, miten perhettänne voitaisiin auttaa paremmin valvotun koevapauden aikana:

1. Saako perheenne ulkopuolista apua (esimerkiksi päivähoito, koulu, sosiaalitoimisto, perhetyö, ystävät, isovanhemmat, tukihenkilö yms.)?

2. Kerro vielä lopuksi millaista apua koette tarvitsevanne lisää perheellenne?

KIITOS VASTAUKSISTANNE!

Jos haluat kommentoida kyselyä tai sinulla on vielä jotain vastattavaa, voit kirjoittaa tähän loppuun:

LIITE 3: LOMAKEHAASTATTELU TUKIPARTION OHJAAJILLE, WEBROPOL

Perheiden tukeminen valvotun koevapauden aikana

Kysely tukipartio-ohjaajille. Kysely liittyy Savonia-amk sosionomi-opiskelijoiden opinnäytetyöhön, jonka tarkoituksena on tukipartiotyön kehittäminen. Perheellä tarkoitamme tässä kyselyssä samassa taloudessa asuvia henkilöitä.

Taustatiedot

1. Sukupuoli
2. Koulutustausta
3. Työtausta
4. Kauanko olet toiminut tukipartio-ohjaajana?

Valvottu koevapaus perheissä

5. Mitä muutoksia valvottu koevapaus on mielestäsi tuonut perheiden arkeen?
6. Miten tukipartion tekemät tarkastuskäynnit ovat mielestäsi vaikuttaneet perheiden arkeen ja miten perheet ovat suhtautuneet niihin?
7. Miten mielestäsi alaikäiset lapset ovat ymmärtäneet perheissä suoritettavan valvotun koevapauden ja miten he ovat suhtautuneet siihen?

Tukipartion toiminta

8. Millä tavoin tuette valvottua koevapautta suorittavaa? Entä hänen perhettään?
9. Miten otatte perheen lapset huomioon kotikäynnillä?
10. Ovatko toimintatapanne muuttuneet rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjausten (2013) jälkeen? Miten?
11. Millaista tukea valvottua koevapautta suorittavat perheet tarvitsevat vanhemmuudessa?

Tukipartiotyön kehittäminen ja perheiden tuentarve

12. Millaista palautetta olette saaneet suoraan perheiltä valvotun koevapauden suorittamisesta? Onko teille tullut vastaan tilanteita, joissa perheitä olisi pitänyt tukea enemmän?
13. Millaista tukea perheet mielestäsi tarvitsevat enemmän valvotun koevapauden aikana? Kuka tukea voisi antaa?
14. Mitkä ovat tukipartion näkökulmasta perheiden tukemisen haasteet? Mitä niiden voittamiseksi tarvittaisiin?

LIITE 4: ESIMERKKI AINEISTON ANALYYSISTA

<u>Alakategoria</u> <u>tekijä</u>		<u>Yläkategoria</u>		<u>Yhdistävä</u>
Tasapainottaa arkea vkv:ssa	->	Vkv:n vaikutukset	->	Perheiden tuen tarve
Hankaloittaa arjen sujumista				
Sosiaalisten suhteiden muutos				
Lapsi tietoinen ikätaso huomioiden vkv:ssa	->	Lasten suhtautuminen vkv:n	->	Perheiden tuen tarve
Lapsi ei tietoinen vkv:sta				
Lapsi ei tiedosta kotikäyntejä				
Lapsi tietoinen kotikäynneistä				
Tukipartio ei tue tarve vkv:ssa	->	Tukipartio tukijana	->	Perheiden tuen
Tuki keskustelua ja kannustamista				
Perhe otetaan huomioon				
Vanhemmuutta tuetaan				
Keskustelu- ja vertaistuki				
Ohjauksellinen tuki				

